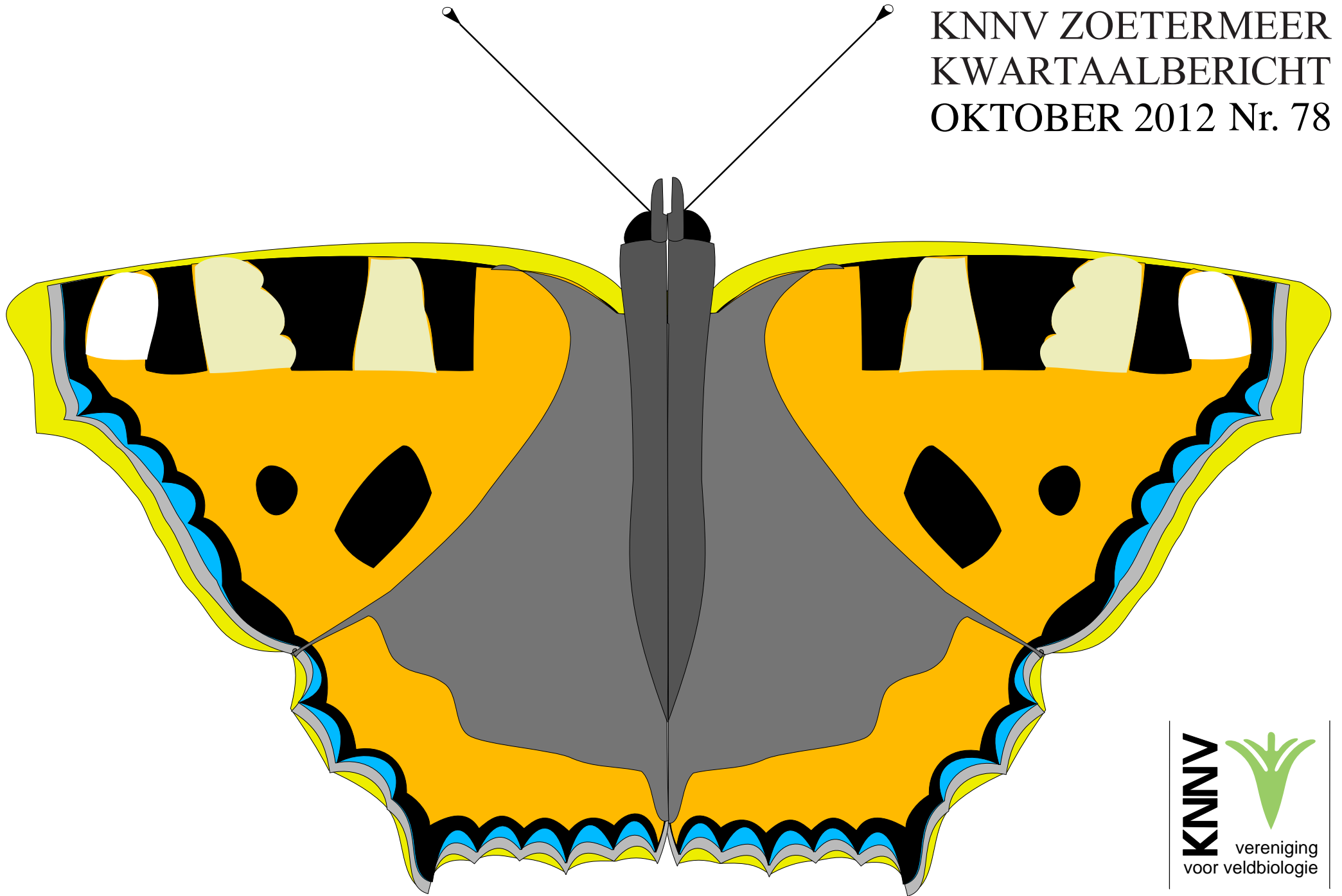

KNNV ZOETERMEER
KWARTAALBERICHT
OKTOBER 2012 Nr. 78

KNNV Zoetermeer

zoetermeer@knnv.nl
www.knnv.nl/zoetermeer

Kwartaalbericht Nr.78

Oktober 2012

INHOUD

1 VAN DE REDACTIE.....	3
BERICHTEN UIT DE PLANTENWERK GROEP.....	3
2 DE MEERPOLDERDIJK, PLANTEN ZOEKEN AAN DE STADSRAND	3
3 VOORWEGWETERING, INTRATUIN RICHTING WILSVEEN	4
4 TERUG NAAR BOER FREEK VOOR ONBEKENDE PLANTJES.....	5
5 BREDE WESPENORCHIS, HEDEN EN VERLEDEN	6
6 BOTANISEREN MET RUGSTREEPPADDENGEZANG OP DE ACHTERGROND.....	7
7 BOTANISEREN IN DE KLEURENBURT VAN ROKKEVEEN, VERVOLG	8
8 VOLOP “ECHTE” STADSPLANTEN IN SEGHWART.....	9
9 DE ZUIDKANT VAN DE A12, HOK 30.56.45	10
10 VIJFTIEN OPMERKELIJKE PLANTENVONDSTEN DERDE KWARTAAL	11
11 OP JACHT NAAR DE HERFSTSCHROEFORCHIS (SPIRANTHES SPIRALIS)	17
GEZIEN IN ZOETERMEER.....	19
12 UIT HET VOGELDAGBOEK VAN ADRI DE GROOT	19
13 BOMEN IN DE STAD	21
14 BUNZINGEN	24
15 KOEVINKJE IN DE TUIN	25
16 OPVALLEND VEEL KLEINE VOSSEN	25
17 ZOETERMEERSE RESULTATEN NATIONALE TUINVLINDERTELLING	25
18 ZUIDELIJK SPITSKOPJE (CONOCEPHALUS DISCOLOR) VEEL GEMELD	26
19 VALS RENDIERMOS (CLADONIA RANGIFORMIS) IN ZOETERMEER	26
20 RUGSTREEPPADDEN IN OOSTERHEEM, VERVOLG.....	27
21 WILDE BIJEN KIJKEN MET ARIE KOSTER OP 23 JULI	28
22 KANIBALISME ONDER LIBELLEN	30

BUITEN DE VERENIGING.....	30
23 HET EERSTE STEDELIJK LIBELLENRESERVAAT IN NEDERLAND 3.....	30
24 LAATSTE KANS FOTOWEDSTRIJD!	31
25 AFSCHIED FRANK SPEEL	32
26 NOORDNATUURNIEUWS, NAJAAR 2012	32
27 AGENDA , NAMEN, LIDMAATSCHAP	34
INDEX	36

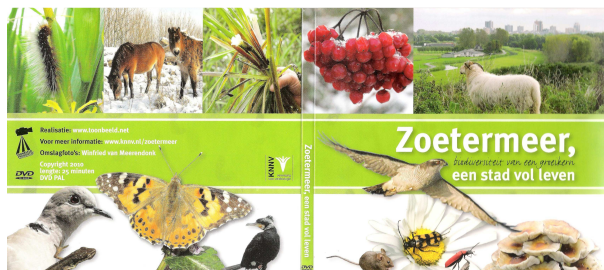
*Ook in Zoetermeer schrijft de natuur geschiedenis.
Zij zoekt haar journalisten, want zij bestaat slechts bij de gratie van wie haar ziet.*

***Doe 1x per 2 à 3 weken 2 uurtjes mee met
de plantenwerkgroep.
Goeie sfeer, boeiend, leerzaam, nuttig.
Informatie:
Joke de Ridder tel. 079-3616973***

Film: Zoetermeer, een stad vol leven, biodiversiteit van een groeikern

Halverwege de jaren '60 van de vorige eeuw werd Zoetermeer groeikern en groeide in 50 jaar tijd uit van een dorp van 9000 naar een stad van 120.000 inwoners. In mooie en sfeervolle beelden laat de DVD zien dat het groen onlosmakelijk deel uitmaakt van deze nieuwe stad. Dat levert een gezonde, groene leefomgeving en een reeks sterk van elkaar verschillende parken op met als gevolg een verrassende hoeveelheid plant- en diersoorten. Met het voltooiën van de wijk Oosterheem komt het eind van die groei in zicht. Voor de KNNV-afdeling Zoetermeer was dat de reden om deze DVD te laten maken. Het doel is de kijker uit te dagen om die soortenrijkdom zelf te gaan ontdekken.

Bestellen van de DVD kan als volgt:

Maak € 10 (leden € 8) over op postrekeningnr. 79436 t.n.v. A. Janssen te Zoetermeer onder vermelding van uw adres en telefoonnummer.

1 VAN DE REDACTIE

Bestaat er in genetisch opzicht al een stadsmens? Een menstype dat voor zijn partnerkeuze kan putten uit een uitgebreid cultureel netwerk, dat het warme stadsklimaat optimaal verdraagt en dat zijn foerageergedrag heeft aangepast aan een welhaast oneindige variatie aan exotisch voedsel?

Bij de vogels kennen we bijvoorbeeld stadsmers, stadsvuilen en stads wilde eenden. Van de laatste is aangetoond dat het darmstelsel van het stadstype afwijkt van dat van het plattelandstype. Ook de stadsmers heeft zich een heel ander gedrag aangemeten t.o.v. de van oorsprong schuwe bosmers. Ooit hebben deze dieren hun oorspronkelijk habitat verwisseld voor de stad en hebben ze hun gewoontes en eetgedrag aangepast aan het leven in de stad. Vervolgens zijn door natuurlijke selectie deze aanpassingen uiteindelijk ook genetisch vastgelegd. Voor alle stedelijke gebieden geldt dat een steeds grotere stroom organismen de stad verkiest boven hun oorspronkelijk leefgebied. Mogelijke oorzaken zijn: het verslechteren van het oorspronkelijke habitat, het schonere stadsmilieu (op het gebied van lucht en water) en het overwinnen van angst voor de mens. De stad als ark van Noach! Deze ontwikkelingen zijn we ons als stedelijke samenleving echter nog nauwelijks bewust.

Wat stadsmensen betreft was het in de jaren '60 van de vorige eeuw in de mode om naar het platteland te verhuizen om daar op een boerderijtje je eigen voedsel te gaan verbouwen. De stad werd als vies, vol en druk ervaren en de romantiek van het landleven werd in alle toonaarden verheerlijkt in die tijd. Veel stadsvluchtelingen kwamen echter vrij snel tot de ontdekking dat zij zich toch meer thuis voelden in de stad. Op wereldschaal zien we dat er steeds meer mensen in steden gaan wonen. Blijkbaar is de kans op overleving voor de mens in een "stadsjungle" toch groter dan op het platteland! Sinds 2007 kent de aarde meer stedelingen dan plattelanders! Een recent interessant verschijnsel in dit licht gezien is dat de moderne stadsmens ineens geneigd lijkt om zijn voedsel in de stad te gaan verbouwen. Al die hectares plat dak en al die braakliggende terreinen, die zoals het er nu naar uit ziet voorlopig nog wel even braak zullen blijven liggen, zouden daarvoor een mooie (tijdelijke) bestemming zijn. De stadsmens die de geneugten van het landleven de stad in wil halen!

En dan de Zoetermeerder. Ooit maakte een bekend landschapsarchitect de opmerking dat Zoetermeer een refugium is voor stadsvluchtelingen. Groen en landelijk wonen met een eigen tuintje voor en achter en een park op loopafstand. Een woonplaats met een slecht imago voor de echte stadsmens maar een ideaal habitat voor mensen die hun nageslacht de romantiek van het rustige landleven dat hier binnen handbereik ligt, niet willen onthouden. In dat licht gezien is het dan ook niet zo verwonderlijk dat er voor allerlei typisch urbane hobby's tot nu toe nog weinig belangstelling bestaat in Zoetermeer. Een interessante vraag is of een tuinstad als Zoetermeer ooit zal uitgroeien tot een volwaardige stad waar ook de stadsmens zich thuis zal voelen. De toekomst zal het leren.

BERICHTEN UIT DE PLANTENWERKSGROEP

2 De Meerpolderdijk, planten zoeken aan de stadsrand

Tilly Kester

Op donderdag 28 juni om 19.00 uur stonden Bob, Joke, Johan, Wim en Tilly bij de bushalte aan de Zwaartslootseweg, tegenover het benzine station. Ik had het schepnetje meegenomen. Het was broeierig warm, er werd regen verwacht. Veel grasland was al gemaaid, Gelukkig hebben we toch nog wel het een en ander kunnen strepen waaronder diverse grassoorten. De deze avond aanwezige deelnemers van de plantencursus probeerden hun opgedane kennis te testen. De oude veendijk is ruim 10 jaar geleden opnieuw geprofileerd en loopt hellend af van de ringsloot naar een klein slootje ander aan de dijk (voetsloot). In en bij het slootje groeide o.a. penningkruid en valse voszegge. Het bovenste deel van de dijk was al gemaaid maar het onderste nog niet. Daar stonden tientallen rietorchissen, Hier wordt 1x per jaar gemaaid wat typisch is voor nat hooiland. In dit type hooiland is het massaal voorkomen van kamgras vaak regel. Lopend langs de ringsloot zagen we in het gras ook orchideeën staan. Aan de waterkant groeiden zwanenbloem, grote egelskop en gele lis. Verderop een grote groeiplek met mattenbies. In het water waren nauwelijks waterplanten te zien, op wat smalle waterpest en puntkroos na, boven het water jaagde een grote glazenmaker. Halverwege de avond begon het te regenen. Gelukkig had Joke een grote paraplu bij zich waar we allemaal onder konden schuilen. Gelukkig hield het daarna ook vrij snel weer op.

We zijn langs de baggerdepot teruggelopen. Er stond veel zwarte mosterd en bij hek ook grote klapproos, reukloze kamille en hopklaver. Op de brug over de ringsloot zagen we op schrijvertjes, een teken van kwalitatief goed water. Ook vlogen er boerenzwaluwen.

Daarna zijn we naar de andere kant van de Zwaartslootseweg gegaan en noteerden we o.a. kleine watereppe, grote egelskop, mannagrass en veel zwanenbloemen. Toen we bij de huizen die aan de rand van Buytenwegh staan aankwamen, kwam een collega van de gemeente ons uitleggen hoe mooi het wonen is met vrij uitzicht over de polder.

Op weg naar huis bleek dat het op andere plekken in Zoetermeer behoorlijk hard geregend had.

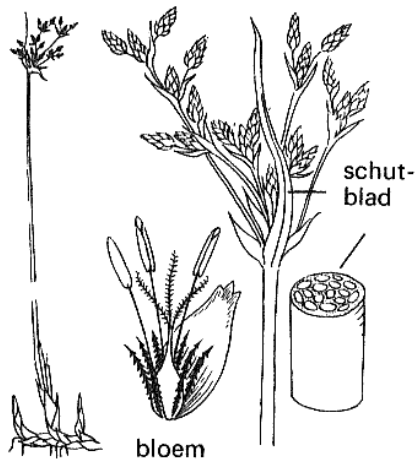

Fig. 1 Mattenbies

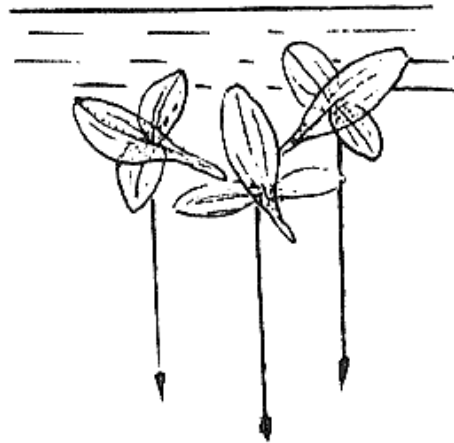

Fig. 2 Puntkroos

3 Voorwegwetering, Intratuin richting Wilsveen

Mathieu van Leeuwen

Het startpunt voor deze plantenzoektocht was op zondag 15 juli het bruggetje bij Hoeve Kromwijk-Intratuin. Deze activiteit stond oorspronkelijk gepland op zaterdag 14 juli, maar door de regenachtige weer deden we 'm een dag later, start 11:00 uur. Voor mij persoonlijk was dat maar goed ook, want 's zaterdags versliep ik mij schandalig. Gelukkig werd ik wakker gebeld met de mededeling dat we een dagje later gingen.

We vertrokken met vijf personen, Joke, Tilly, Johan, Bob en ik, uw verslaggever. Vanaf het startpunt liepen we de Voorwegwetering af in westelijke richting. Donkere regenwolken waren er ook maar die passeerden ons aan de zuid-west kant. Zodoende hielden we het bijna twee uur droog.

Deze tocht werd er een van wel 100 tot 150 meter lang! We noteerden 83 soorten op dat eindje, dat is nog behoorlijk wat voor een voor de helft gemaaid slootkantje. Oponthoud werd vooral veroorzaakt door de determinatie van de waterweegbree (*Alisma*), de smalle- en de grote-. Joke en Tilly moesten er het fijne van weten; de Heukels en de loepen erbij en gehurkt in dispuut. Na lange tijd dachten we dat het hoge woord er uit kwam, maar het werd: "We hebben een nieuwe theorie!"

Kwamen we verder nog interessante soorten tegen? (ik ben er eentje van de-krenten-in-de-pap, vandaar). Nou, de kleine watereppe (*Berula erecta*) is noemenswaardig, als ook het blauw glikkruid (*Scutellaria galericulata*) en moeraswalstro (*Galium palustre*).

Om kwart voor één begon het te regenen. We overlegden of we zouden verkassen naar het Buytenpark, maar zelfs Johan, gehard buitenmens als hij is, raakte ontmoedigd van het weer, dus hielden we het voor gezien en keerden huiswaarts.

En hier eindigt mijn korte verslag over dit korte uitstapje. De volgende keer wordt 'ie wat langer want dan maak ik ook uitgebreid aantekeningen, onontbeerlijk voor het schrijven van verslagen.

NB: later die week zijn er door Johan nog ruim 90 soorten toegevoegd aan de lijst met als opmerkelijke soorten: knopherik (*Raphanus raphanistrum*) en in de berm langs de doodlopende weg richting Anna's hoeve koningskaars (*Verbascum thapsis*), wit vetkruid (*Sedum album*), muurpeper (*Sedum acre*) en rondbladige ooievaarsbek (*Geranium rotundifolium*).

Fig. 3 Blauw glidkruid

Fig. 4 Moeraswalstro

4 Terug naar boer Freek voor onbekende plantjes

Joke de Ridder

Op donderdag 19 juli ben ik met Tilly nog eens gaan kijken bij boer Freek te Vierhuizen. Op Hemelvaartdag hadden we daar op de met gras ingezaaide natuurvriendelijke oever onbekende plantjes gezien, toen nog nauwelijks in bloei. We hoopten dat het nu duidelijker zou zijn om welke planten het gaat. Helaas was dat niet het geval. Langs het water stonden een paar plantjes die we niet konden determineren. We kwamen niet veel verder dan dat ze tot de anjerfamilie behoorden. Het ging om drie verschillende plantjes, met witte, paarse, en een met roze bloemetjes. Ze waren erg klein en de blaadjes stelden ook niet veel voor. We waren eigenlijk ook al weer te laat, de meeste waren uitgebloeid. Tilly dacht later dat een van de plantjes een spiegelklokje was. Ook vonden we een plantje dat het meest leek op een korenbloem maar volgens mij toch een ander hoofdje had.

Dat alles ook erg klein was, maakte het er niet makkelijker op, we lagen bijna met onze neus op de grond. We herkenden wel een bolderik, en gele kamille. In het gezaaide (Engels raai) gras hadden duidelijk andere zaden gezeten. Wij denken trouwens dat we deze plantjes volgend jaar niet meer terugzien. Aan de oever stonden veel blaartrekkende boterbloemen en geknikte vossenstaart (met kafnaalden die buiten kelkafjes uitsteken). Verder perzikkruid, grote klaproos en gewoon duizendblad. In het water moeraszuring, rode waterereprijs en een waterweegbree die we niet verder op naam konden brengen. We klommen over een hek om de oever van het volgende weiland te bekijken. Deze was veel meer begroeid, o.a. met harig wilgenroosje, timotee, boterbloemen en madeliefje.

Terug naar 'ons' weiland liepen we langs de lange zijde terug. Het was best koud (het leek wel een avond in april), maar droog en daar moesten we al tevreden mee zijn. Langs deze oever vond Tilly watertorkruid en pijptorkruid, voor mij onbekend. In het water stond heel mooi pijlkruid te bloeien, en grote egelskop. Dat hadden de koeien tenminste heel gelaten.

Ten slotte kwam Freek nog even kijken maar voor de raadselachtige oeverbeplanting had ook hij geen verklaring. Wel vertelde hij dat hij vond dat de samenstelling van het gras, in de nu niet meer bemeste en minder intensief begraasde weilanden, veranderde.

En op zaterdagmorgen 22 september, de weersvoorspelling was niet slecht, togen we wederom naar Freek van Leeuwen van boerderij Vierhuizen. Helaas begon het om 10 uur net te regenen! Maar niet getreurd, we kregen een bakkie koffie van Freek en daarna scheen de zon.

Tilly, Lucas, Fred J., Anke en "ondergetekende" togen aan het werk bij de vorig jaar uitgegraven poel. Er hadden nog koeien gelopen zei Freek, maar dat was alweer enige tijd geleden. Een haas schoot voor ons uit. Het waterpeil in de poel was hoog. De plantjes waren klein, wat die koeien op hun geweten hadden, want overal was de top uit en was de plant weer opnieuw aan het uitlopen. Het maakte dat de planten niet altijd de verschijningsvorm hadden die we kenden.

Bijvoorbeeld de beklarde duizendknoop, wat wel een heel klein en gedrongen plant was geworden. We twijfelden dan ook wel een beetje aan onze conclusie, maar eigenlijk kon het gewoon geen andere plant zijn.

We twijfelden sowieso vaak. We misten een waterplantdeskundige! Was dat nou dwergkroos of klein kroos? Verderop vonden we in ieder geval bultkroos. Van de russenfamilie zagen we de zomprus en de

platte rus. We vonden wederom watertorkruid en pijptorkruid. Planten die we in Zoetermeer nooit meer tegenkomen,

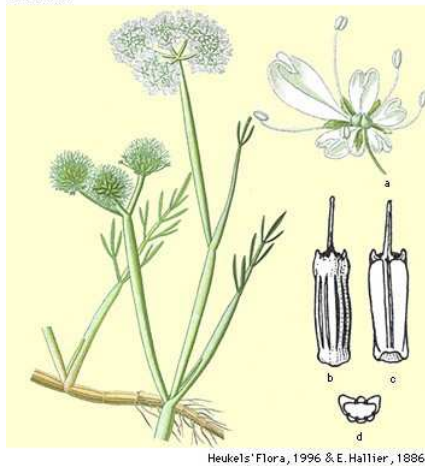
Ook grassen natuurlijk, de poel ligt uiteindelijk in een weiland. liesgras, geknikte vossenstaart, gestreepte witbol, fioringras, we zochten en zochten veel op. En we waren blij met pijlkruid, en grote egelskop en duizendblad, die herkennen we makkelijk.

Na de poel liepen we nog verder langs de sloot waar we een waterweegbreeplant vonden die volgens ons een slanke was. Waterpeper proefden we, ook een duizendknoop en van dezelfde familie ook de veenwortel en het perzikkruid.

Na twee uur vonden we het welletjes, maar onderweg terug naar de weg zagen we nog een soort die we nog niet eerder gezien hadden: knikkend tandzaad. Ook hier hadden de koeien aangezetten, waardoor het een hele lage plant was, maar inderdaad, met de bloemstelen vaak geknikt vlak onder de bloem.

We besloten met de conclusie dat we dit gebied beter hoogzomer kunnen bezoeken, en dat in september de stadsplanten wellicht leuker zijn.

ETI • HIFN

Heukeles' Flora, 1996 & E. Hallier, 1886

Fig. 5 Pijptorkruid

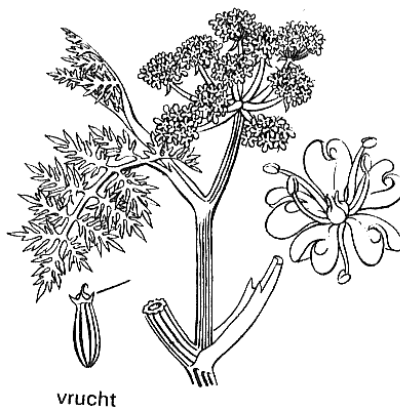

Fig. 6 Watertorkruid

E. Hallier, 1887 & Heukeles' Flora, 1996

Fig. 7 Knikkend tandzaad

5 Brede wespenorchis, heden en verleden

Fred Reeder

Mooi weer en dicht bij huis voor mij op deze donderdagavond de 26ste juli. Ik wandelde langs de Meerzichtlaan richting ontmoetingspunt van de PWG voor deze avond waar in de verte zoals altijd Johan al stond te wachten. Ik dacht ineens aan zo'n 24 jaar geleden ten tijde van het AA-project. Een landelijk project voor de inventarisatie van zogenaamde "attractieve aandachtsoorten" waar de gemeente Zoetermeer bij monde van Johan in de plaatselijke pers vrijwilligers voor had opgeroepen. Ik was daar toen één van. Ik moest hieraan denken omdat in die tijd de middenberm van de Meerzichtlaan op dat gedeelte vol stond met brede wespenorchis. En dat is nu al jaren niet meer het geval, daar de middenberm later anders werd ingericht en beheerd. Dit najaar herhaalt de geschiedenis zich als de uitgegroeide populieren zullen worden vervangen door lindes.

De brede wespenorchis is echter nog steeds aanwezig, nu soms tot knie hoog in de zijberm aan de slootzijde. En nu maar hopen dat die herplantoperatie hier geen negatieve invloed op zal hebben. Voordat we echter die kant van de laan hadden bereikt waren we al een half uurtje verder want zoals dat altijd gaat levert de eerste meters van een inventarisatie-avond altijd veel planten op. Bijv: duizendblad, stinkende gouwe, gevlekt longkruid, witte en rode klaver, gewone klit en gewone berenklauw. Diverse grassen zoals gewoon langbaardgras, rietgras en straatliefdegras werden op naam gebracht. En zo kan ik nog wel even doorgaan. Johan heeft alles wat Marja, Matthieu, Joke, Tilly, Bob en Fred opnoemden weer netjes genoteerd.

Daarna zijn we via de Berglaan en de Turfberg het Westerpark ingewandeld. Ook dat ging weer niet zo vlot. Bij een tuintje vonden we weer een aantal typische stadsplantjes zoals stijve en gehoornde klaverzuring, groene ossentong, gele helmblom, harig knopkruid en kransgras! De laatste soort wordt steeds vaker gezien, met name in het meest stenige deel van de wijken. Verder in een stukje groen

penningkruid en berg- en viltige basterdwederik. De laatste kunnen alleen met loep en flora gedetermineerd worden dus dat neemt de nodige tijd in beslag. Ook het jaar van de bij en de oproep om daar dit jaar wat meer aandacht aan te besteden werd zo te horen soms door de dames in praktijk gebracht.

Nadat we bij de ingang van het Westerpark het groot heksenkruid hadden gescored liepen we langs het fietspad in de richting de blauwgroene long. De uitloper van het Westerpark die de wijk in steekt. Langs het pad werden we gewezen op een peterselievlier. Een zo'n 4 meter hoge struik die er (blijkbaar) al jaren staat. Het schijnt een cultuurvariëteit te zijn van de gewone vlier maar dan met dubbel geveerd blad. Eerlijk gezegd was hij mij nog nooit opgevallen. Maar ja dat heb je als je meestal de plantenwereld op de bodem in de gaten houdt.

Inmiddels was het tegen negenen en moest ik afhaken. De rest van de groep zette de zoektocht voort. Daarna werden tot het helemaal donker was nog de nodige soorten gestreept waaronder: beemdooevaarsbek, gevleugeld hertshooi, knopig helmkruid en vijfdelig kaasjeskruid.

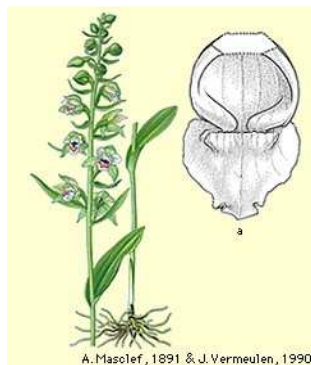

Fig. 8 Brede wespenorchis

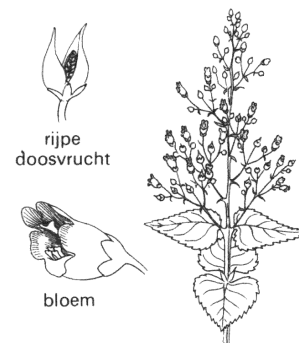

Fig. 9 Knopig helmkruid

6 Botaniseren met rugstreepdengezang op de achtergrond

Johan Vos

Dat braakliggende terreinen vaak onvoorspelbare vondsten opleveren was reden genoeg voor de plantenwerkgroep om op 2 augustus een extra plantenavond in te lassen. Op de spontane oproep van Tilly en mij waren Mathieu, Bob, Henk en Anke afgekomen. Het was fijn dat Anke na een tijd van gezondheidsproblemen weer in ons midden was. Het was een van die prachtige zomeravonden met een laagstaande zon, een aangename temperatuur en nauwelijks wind. Hoewel het doel het grote braakliggende terrein tussen de brandweerkazerne (Olof Palmelaan) en de gebouwen van Miss Etam was, startten we langs de natuurvriendelijke oevers van het Heempark. Daar de bekende pionierflora van de Zoetermeerse bodem met als leuke aanvulling massaal grote ratelaar! Gezien de massaliteit was deze waarschijnlijk afkomstig uit een zakje met een bloemrijk bermmengsel voor de natte bodem. Verder aan de oever gele lis, onmiskenbaar door zijn vruchten, moerasvergeet-mij-nietje en veel uitbundig bloeiende kattenstaart.

Vervolgens dan toch naar het braakliggend terrein dat door de overvloedige regenval van deze zomer vrijwel geheel plas-dras stond. Daar massaal grote waterweegbree. Omdat er ook heel veel jonge planten met een minder uitgesproken bladvoet bij waren ontstond al gauw weer discussie aan de hand van de vruchten. Verder veel soorten die je hier verwacht zoals rode waterereprijs, heen en hier en daar moeraszuring. Op de drogere plekken "gewonere" soorten als herik, echte en reukloze kamille, perzikkruid, grote ereprijs, hopklaver, vierzadige wikke, late stekelnoot en vrijwel overal massaal opkomende hanenpoot! De plantengroei gaf hier duidelijk aan dat deze zones nog maar kort geleden kaal gemaakt waren. Op stukken die al wat langer braak lagen troffen we soorten van ruigtes als kaardenbol, late guldenroede, heeblaadjes, sint janskruid, koninginnenkruid. Op een aantal open stenige plekken troffen we wilde reseda aan, een duinsoort die we in Zoetermeer maar zelden zien, een niet direct herkende kruisbloemige leek bij nadere bestudering thuis geen herik maar bolletjesraket te zijn. Inmiddels was het al flink schemerig geworden en besloten we te stoppen. Terwijl we langzaam terug liepen naar de fietsen, was op de achtergrond het continue tropisch aandoende geknor van de rugstreepdengezang duidelijk hoorbaar, heel bijzonder. Zelf had ik het gevoel dat er hier nog veel meer te beleven viel wat mij er toe bracht om zelf de dag erna, vrijdagmiddag 3 augustus nog een keertje te gaan kijken.

Dat leverde vervolgens nog een hele reeks aanvullingen op. De meest opmerkelijke wil ik u niet onthouden: goudzuring, behaarde boterbloem, zeegroene ganzenvoet en op drogere groeiplaatsen kleine leeuwenbek en dubbelkelk!

Fig. 10 Behaarde boterbloem

Fig. 11 Dubbelkelk

7 Botaniseren in de kleurenbuurt van Rokkeveen, vervolg

Tilly Kester

Op zaterdag 11 augustus waren Bob, Henk, Johan en ik aanwezig om voor de tweede keer dit jaar een inventarisatierondje in dit deel van Rokkeveen te maken. We zijn gestart bij de brug op de kruising Cadmiumgeel-Geel Groenlaan, aan de westkant van het Hertepark.

In tegenstelling tot de afgelopen dagen was het zonnig en droog.

Johan wees ons allereerst op de gele composieten in de berm van de Geel Groenlaan, typisch vertakte leeuwentand (randbloemen aan de onderkant met een rode streep, vertakte stengels en hoofdjes niet knikkend voor de bloei). Vertakte leeuwentand kan je vrijwel overal in Zoetermeer aantreffen maar als ik een plant aan een wijk zou moeten koppelen, dan zou ik vertakte leeuwentand toch aan Rokkeveen koppelen.

Daarna zijn we het park ingelopen. Het zag er frisgroen uit, in tegenstelling tot het randje groen langs het fietspad dat op ons een doodgespoten indruk maakte. Bij navraag bleek dat de aannemer het "onkruid", conform gemaakte afspraken had weggebrand.

In het eerste stuk noteerden we zo'n beetje alle soorten die we konden verwachten. In vergelijking met ons eerste bezoek was het groen fors uitgegroeid, zo troffen we een gigantische groeivorm van smeewortel aan die ook afweek van wat we van smeewortel in Zoetermeer gewend zijn. Een atypisch exemplaar of misschien toch de een of andere tuinvariant? Bijzonder was dat we een half uitgespitte boterbloem met teruggeslagen kelkklappen en een knol tegenkwamen, onmiskenbaar knolboterbloem dus maar in bloei in augustus??

Langs een oever een grote plek met schitterend bloeiend koninginnenkruid. Bij een andere oever, over de hele lengte grote lisdodde met ertussen groot uitgevallen watermunt. Toch een mooi gezicht, blauwpaarse bloemhoofdjes met grote bruine sigaren erboven. Keek je goed dan ontdekte je ook grote egelskop en ("grote") kleine watereppe ertussen. Aan een andere oever veel wortelopslag van de kaukasische vleugelnoot. In de vakken met lage heesters aan de straat ontdekten we een paar keer de zwaluwtong. Bij het winkelcentrum hebben we nog gezocht naar restanten van het knikkende vogelmelk, maar helaas. Zoals gewoonlijk moesten we enkele planten uitsleutelen, zo ook de bastaardwederiken. Naast viltige bastaardwederik en harig wilgenroosje vonden we ook bleke, berg- en beklierde bastaardwederik. Bij een voortuintje zagen we karmozijnbes met prachtige witte bloemen staan. Met behulp van de Heukels' flora en de loep bleek het om de oosterse karmozijnbes te gaan. Die heeft 8 meeldraden, de westerse karmozijnbes heeft er 10.

Inmiddels zijn we in de buurt van Indigoblauw en Hemelsblauw beland. Henk en Bob gingen rond 12.00 uur op huis aan en Johan en ik zijn even nog door gegaan. In steegjes en achterpaden vonden we vervolgens nog een hele reeks stadplantjes, zoals kransgras, knopig helmkruid, hanenpoot en stijve klaverzuring. Ook een zeer behaarde, maar uitgebloeide plant, wellicht een havikskruidsoort?? en een uitgebloeide lathyrus met brede lijsten. Langs de trottoirbanden van de parkeervakken groeiden kleine plantjes zoals ezelsoor, grijs kattenkruid, wilde akelei, lavendel, kruipklokje en wit vetkruid.

In sommige plantvakken aan het Hemelsblauw, onder de daar aanwezige honingbomen *Sophora japonica* 'Regent' schemerde de kleur rood door van de bessen van de italiaanse aronskelk. In de (verwaarloosde) tuin van het huis waar in het voorjaar de mussen af en aan vlogen, stond een zeer grote uitstaande melde. Lopend langs de voortuinen en de groenvakken van de Groenblauwlaan vonden we nog sint-janskruid, kleine zandkool en een groene naalbaar. Tot slot liepen we door het hertenpark terug langs vakken met vaste planten waaronder lavendel, Rudbeckia en herfstanemoon die een belangrijk onderdeel zijn van dit park. Hier was duidelijk te zien dat te veel versoberen van het onderhoud desastreuze gevolgen heeft voor dit type kijkgroen. Vakken die vrijwel geheel overwoekerd waren door harig vingergras en haagwinde. Op de Rudbeckia vlogen hommels met een donkergeel kontje; een niet volledig uitgekleurde steenhommel? Ook vloog er een bont zanddoogje.

Als laatste wees Johan mij nog op een plant die hij voordat we begonnen waren, al had gezien, een ganzenvoet die veel weg had van muurganzenvoet. Omdat we er zelf niet goed uit konden komen, heeft Johan materiaal opgestuurd naar het Nationaal Herbarium (zie blz. 16)

Uiteindelijk hebben we toch nog 125 (leuke) soorten gestreept, met name in de tweede helft van de inventarisatieronde. Jammer voor Bob en Henk dat ze deze soorten "gemist" hebben!

Fig. 12 Oosterse karmozijnbes

Fig. 13 Muurganzenvoet

8 Volop "echte" stadsplanten in Seghwaert

Annet de Jong

Op donderdagavond 23 augustus was de opkomst van leden van de plantenwerkgroep ongebruikelijk groot. Het was de tweede keer dit jaar dat Seghwaert op het programma stond. Bij de tweewekelijkse inventarisatietoetocht waren Anke, Marja, Tilly, Wim, Fred J, Johan en uw verslaggever van de partij. Ondanks de opkomst werd besloten om niet op te splitsen en met z'n allen dezelfde ronde te lopen als in het voorjaar.

Het weer was ongekend zacht en nog steeds een beetje benauwd. Gewapend met de Heukels(Tilly), Eggelte(Marja) en Denters Stadsplanten(Joke) kwamen we al gauw harig vingergras en groene naalbaar tegen tussen de straatstenen. Een eindje verder doken stijf hardgras, hanenpoot en straatliefdegras op. Joke las ondertussen de bijzonderheden van deze "echte" stadsplanten uit het boek van Ton Denters voor. Uiteraard gaven de basterdwederiken weer de nodige discussie, maar uiteindelijk waren we het eens dat de ene een echte knotsvormige en de andere een stempel met vier lobben heeft. Tilly en Marja lazen de kenmerken uit de Heukels en Eggelte voor en zo konden we twee soorten aankruisen: De berg- en beklierde basterdwederik. Tussen de cotoneasters kwamen kiemplanten van vlier en hazelaar op. Verderop stond zwarte mosterd uitgebloeid met zijn aangedrukte houwen.

Bij het bekijken van het trosglidkruid, dat prachtig in zaad stond, kwam de bewoner een praatje maken. Ja, de bloemen waren mooi maar deze uitgebloeiende vorm ook, dus had hij het nog niet

weggeknipt/weggeschoffeld. In dit deel van de wijk stonden vele prachtige exemplaren. Een eindje verderop, ook weer tussen de cotoneasters stonde mooi bloeiende gele helmbloem. In een hoek waar het alleen "stenig" was stond een fors uit de kluiten gewassen nachtschade. Na de bloeistengel (bovenaan) minutieus bekeken te hebben door de loep en tegen het licht, was de conclusie dat het hier ging om de beklierde nachtschade. Vervolgens twee soorten klavertzuring gestreept, de stijve en de gehoornde en muursla. De munt die in bloei stond bleek kruizemunt of aarmunt te zijn. Het was al duidelijk merkbaar dat de dagen korter worden. Toen het al aardig donker was geworden vonden we in een voortuintje muurfijnstraal. Wonderbaarlijk dat de bewoners deze plant "tolereren", maar uit de toon viel hij daar in dat tuintje zeker niet. Beneden bij de trap van de flat van Tilly en Wim stonden mooie exemplaren van klein glaskruid, goed beschermd door een regenpijp die de veegmachine op afstand hield. Al met al een avond met een zeer hoog gehalte aan "echte" stadsplanten.

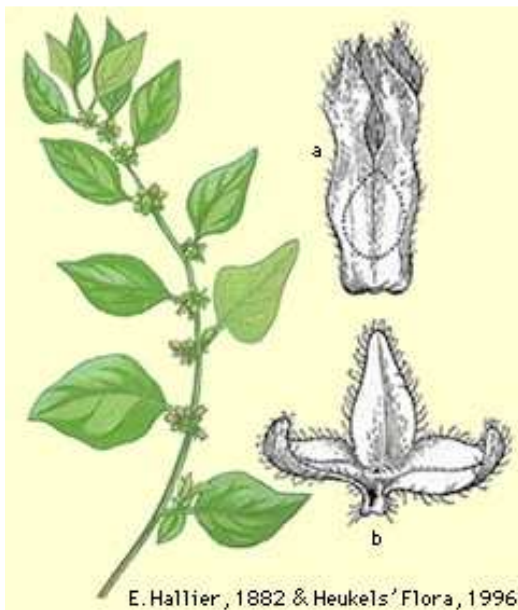

Fig. 14 Klein glaskruid

Fig. 15 Muurfijnstraal

9 De zuidkant van de A12, hok 30.56.45

Henk Lubberding

Op donderdagavond 6 september verzamelen Johan, Joke, Bob, Fred R, Marja, Wim, Lucas (gast), David (gast) en ik aan de noordkant van het vernieuwde fietstunneltje onder de A12 bij Nootdorp. Het was zo'n prachtige, heldere windstille avond in de nazomer. Tot onze grote teleurstelling zijn de bermten die we eerder dit jaar hebben bekeken net gemaaid. Na enig delibereren besluiten we dan maar de zuidkant van de A12 op te zoeken, het Balijbos in. Het vergelijken en/of aanvullen met de resultaten van de noordkant van 14 juni is dan helaas niet mogelijk. Ook aan de zuidkant was veel gemaaid en de oogst van deze avond is dan ook niet spectaculair te noemen (61 soorten). We hebben ons geconcentreerd op de niet gemaaide stroken onder en tussen de beplanting verder van het pad. Daar veel pitrus en grote kattenstaart. Net langs het pad viel vooral de uitbundige aanwezigheid van grote kaardebol op. Ook stond er veel wikke, maar pas nadat er nog een in bloei was gevonden bleek het vogelwikke te zijn. Opmerkelijk was het bloeien van de landvorm van veenwortel, gewoonlijk bloeit deze zeer algemeen voorkomende soort slechts in het water. Ook opvallend was het geel van de heelblaadjes en het gevleugeld hertshooi, allemaal typische nazomerbloeiërs.

De aanwezige duizendknoop leidde weer tot de gebruikelijke discussie: beklierde duizendknoop dan wel perzikkruid. Echter met behulp van een loep waren de kliertjes op de bladeren en de vliezige tuitjes zonder tamelijk lange haarachtige uitsteeksels aan de bovenkant, duidelijk zichtbaar, dus

Ook zal niemand meer een rode (*Cornus sanguinea*) en een canadese kornoelje (*Cornus sericea*) met elkaar verwarren; ze stonden veelal pal naast elkaar. De Canadese kornoelje heeft witte bessen, bij de

rode zijn ze zwart.

Dat de herfst op komst is werd duidelijk toen het om half negen al behoorlijk schemerig begon te worden. Het was dan ook al weer de laatste donderdagavond dit seizoen.

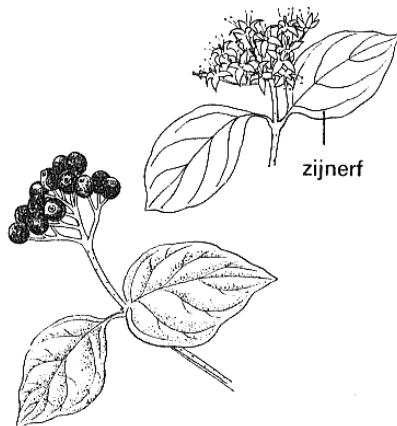

Fig. 16 Rode Kornoelje

Johan Vos

Fig. 1717 Canadese kornoelje

10 Vijftien opmerkelijke plantenvondsten derde kwartaal

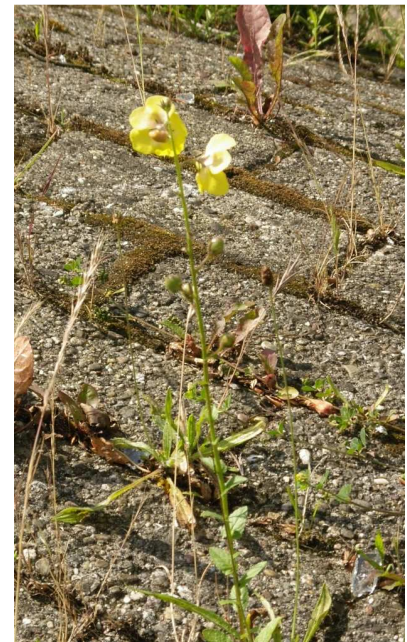
Johan Vos

1 Grote boterbloem (*Ranunculus lingua*) in Rokkeveen

Op vrijdag 29 juni ontdekte Joke de Ridder aan de rand van een van de Rokkeveense singels aan de zuidkant van deze wijk een enorme groeiplaats van de grote boterbloem. Deze opvallende tuinvijversoort werd al eerder op verschillende plaatsen in de plasbermen van Rokkeveen waargenomen maar een groeiplek met wel 100 bloeistengels in de stad is voor Zoetermeer nieuw. Verder ter plekke veel rietorchis en grote kattenstaart.

Fig. 18 Grote boterbloem

Johan Vos

Fig. 19 Mottenkruid

2. Mottenkruid (*Verbascum blattaria*) duikt weer op in het centrum

Deze bijzondere toorts heeft zich jaren geleden gevestigd in het stenen talud van de Engelandlaan, vlakbij randstadrailstation Centrum West. Toen het talud door de jaren heen steeds verder begroeid raakte

verdween deze pionier weer van het toneel. Nadat de merendeels houtige begroeiing afgelopen winter van het talud was verwijderd stond het mottenkruid op 6 juli echter weer op verschillende plekken in het talud te bloeien. Blijkbaar was er nog kiemkrachtig zaad achtergebleven.

3. Koningskaars (*Verbascum thapsis*) bij Anna's hoeve

Op 20 juli troffen we een tiental planten van deze duin- en spoortoorts langs een doodlopende weg richting Anna's hoeve. Het belangrijkste verschil met de in onze regionen veel algemener voorkomende keizerskaars (*Verbascum phlomoides*) is dat de bladen aflopen tot aan of voorbij het volgende blad terwijl die van de keizerskaars kort of niet aflopen. Verder bloeit de koningskaars veel minder uitbundig, dat wil zeggen met veel minder bloemen tegelijk.

Fig. 20 Koningskaars

Johan Vos

Fig. 21 Gevlekte scheerling

4. Gevlekte scheerling (*Conium maculatum*) in het Buytenpark

Op vrijdag 20 juli trof ik deze botanische reus aan bij een stammenril aan de zuidkant van het park. Naast de hoogte (ruim 2 meter) valt deze schermbloemige op door de rode vlekken op de stengels. Hoewel deze soort groeit op ruige, vochtige, voedselrijke plekken gaat het toch om een vrij zeldzame soort. In de Heukels' flora wordt als groeiplaats voor deze soort o.a. "middenbermen van autowegen" genoemd. Dit deed mij denken aan onze zoektocht van 14 juni jl. waar wij in de middenberm van de A12 op afstand hoge schermbloemige planten waarnamen. Helaas zijn dit soort bijzondere groeiplekken onbereikbaar voor een plantenwerkgroep.

5. Stinkende ballote (*Ballota nigra* subsp. *meridionalis*) in het Buytenpark

Ook op vrijdag 20 juli trof ik deze soort aan de voet van de stammenril aan de uiterste westkant van het park in volle bloei aan. Eind jaren '90 was dit begrazingsgebied een van plekken waar je deze vrij zeldzame lipbloemige kon verwachten maar, gezien de natuurlijke ontwikkeling aldaar is dit al weer lang geleden. Ton Denters zegt in "Stadsplanten" dat deze soort houdt van verstoorde, stikstofrijke enigszins kalkhoudende grond. Nu niet bepaald uitzonderlijke situaties voor Zoetermeer, desalniettemin gaat het om een (ook landelijk gezien) zeldzame zoomplant. In de luwte van een stammenril, enigszins beschermd tegen de grote grazers heeft deze aantrekkelijke soort hier blijkbaar een goed heenkomen gevonden.

Johan Vos

Fig. 22 Stinkende ballote

parel-
snoer-
vormige
hauw

Fig. 23 Knopherik

6. Knopherik (*Raphanus raphanistrum*) aan de Voorweg

Op vrijdagmiddag 20 juli ontdekte ik aan de Voorweg aan de rand van Zoetermeer een aantal exemplaren. Belangrijke onderscheidende kenmerken t.o.v. herik (*Sinapis arvensis*) zijn: bleekgele kroonbladen soms met paarse dooradering en sterk ingesnoerde vruchten. Knopherik is een plant van droge, zandige akkers die je in Zoetermeer maar zelden ziet. (totaal 8 waarnemingen uit 5 KM-hokken sinds de PWG actief is) Mijn idee is dat de ecologische plek (niche) die knopherik in de zandige delen van ons land inneemt in onze regio's wordt ingenomen door herik.

Fig. 24 Beemdoeivaarsbek

Johan Vos

Fig. 25 Dubbelkelk

7. Beemdoeivaarsbek (*Geranium pratense*) in opmars

Lange tijd was Beemdoeivaarsbek een rariteit van de natuurtuin en later ook van de bloemrijke hooilanden van het Westerpark.

Gezien dat we hier te maken hebben met een door veel mensen zeer gewaardeerde soort die ook als tuinplant in omloop is heb ik mijn twijfels over de status van deze soort in Zoetermeer. Die twijfels zijn tweeledig. Enerzijds vraag ik mij af of hier wel echt sprake is van een wilde soort (*Geranium pratense*) of toch een tuinplant die er sterk op lijkt. Anderzijds is het raadselachtig hoe deze soort de laatste jaren zijn verspreiding in Zoetermeer heeft kunnen organiseren. Wat het uiterlijk betreft kom je met de Heukels' flora al gauw uit op beemdooievaarsbek. Als extra controle heb ik dit jaar materiaal verzameld en laten controleren door Wout Holverda (Nationaal Herbarium Leiden). Je weet nooit of je toch wat over het hoofd ziet, maar ook van Wout kreeg ik een bevestiging. De vraag over de verspreiding kan ik echter niet bevredigend beantwoorden. In hoeverre de menselijke hand of maaimachine een rol bij de verspreiding speelt blijft vooralsnog duister.

8. Dubbelkelk (*Picris echioides*) in Oosterheem

Sinds een jaar of vijf weet deze soort die qua verspreiding vroeger vrijwel tot Zeeland beperkt was ook Zoetermeer te vinden. Inmiddels gaat het om 7 KM-hokken op Zoetermeers grondgebied. Op vrijdag 3 augustus trof ik op het grote braakliggende terrein dat we ook op donderdagavond 2 augustus bezochten, een 50-tal exemplaren van dubbelkelk aan. Het terreindeel waar de planten stonden lag al wat langer braak zodat de bodem vrijwel geheel begroeid was en er een ontwikkeling richting droge ruigte gaande was. De wat raadselachtige naam "dubbelkelk" slaat op het verschijnsel dat de buitenste bladachtige omwindselbladen die recht op staan doen denken aan een tweede kelk.

9. Kleine leeuwenbek (*Chaenorhinum minus*) in Oosterheem

Op vrijdag 3 augustus trof ik in een braakliggende zandige berm aan de Tobias Asserlaan een flink uit de kluiten gewassen kleine leeuwenbek aan. De meestal zeer kleine plantjes kunnen massaal optreden op spoorterreinen en perrons, ook in Zoetermeer.

We beschikken echter niet over waarnemingen van deze soort van de laatste 5 jaar. Het was dan ook verrassend om deze leeuwenbek op deze voor mij onverwachte groeiplek te zien opduiken

Fig. 26 Kleine leeuwenbek

Fig. 27 Klein liefdegras

Fig. 28 Straatliefdegras

Johan Vos

10. Klein liefdegras (*Eragrostis minor*) op een parkeerterrein

De komst van het zeldzame broertje van z werd al in januari 1998 voorzien. Uiteraard hebben we regelmatig uitgekeken naar klein liefdegras maar tot nu toe nooit vast kunnen stellen. Op 14 augustus troffen Remco Andeweg en ik de soort aan tussen de verharding van het parkeerterrein van voormalig IBM aan de Boerhaavelaan. Het terrein ligt al jaren braak en is momenteel niet meer openbaar toegankelijk. Daar deze soort erg lijkt op het zeer algemeen voorkomende straatliefdegras hierbij een aantal onderscheidende kenmerken waar je in het veld goed mee uit de voeten kan.

1. Klein liefdegras heeft klieren (dit zijn donkere komvormige klieren) die je kunt aantreffen langs de bladrand en op de stelen van de aartjes. Straatliefdegras heeft geen klieren.
2. Klein liefdegras heeft een bladschede die geheel met lange zachte haren bezet is. Straatliefdegras is vrijwel kaal, alleen bij de schedemond met enkele lange haren.
3. Klein liefdegras heeft grotere aartjes i.v.m. straatliefdegras die vaak een paarsachtige tint vertonen.

Meer informatie over de beide liefdegrassen vindt u in kwartaalbericht nr. 19 (jan. 1998)

11. Kaal breukkruid (*Herniaria glabra*)

Op hetzelfde parkeerterrein waar we het klein liefdegras aantreffen, wachtte ons nog een botanische verrassing. Kaal breukkruid, een soort die we slechts één keer eerder in Zoetermeer (Rokkeveen) aantreffen en wel op het voetpad tussen de tegels aan de 2e Stationsstraat vóór 2007. Dit keer ging het om een tiental exemplaren tussen de vrijwel onbegroeide verharding.

Ook kaal breukkruid is een soort die kale stenige groeiplekken prefereert en in Nederland vooral bekendheid geniet als spoorplant. In het S(tedelijke) A(andacht)soortenproject werd ook deze zeldzame soort voorzien. Voor meer informatie zie kwartaalbericht nr. 23 (jan.1999)

Fig. 29 Kaal breukkruid

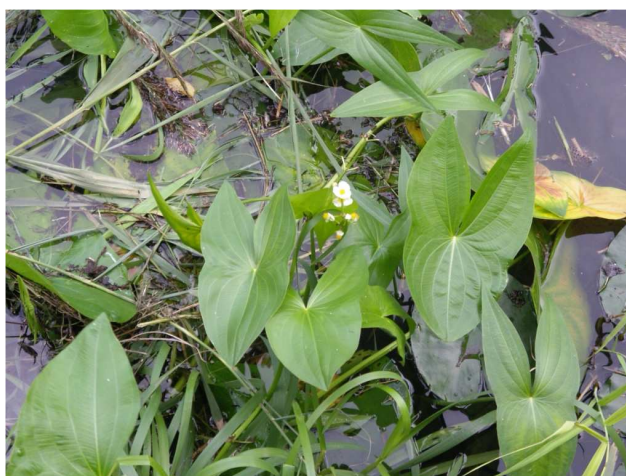

Fig. 30 Breed pijlkruid

Johan Vos

12. Breed pijlkruid (*Sagittaria latifolia*)

Op 31 augustus troffen Tilly en ik in de singel die grenst aan de Wit-Geellaan in Rokkeveen een aantal exemplaren van het breed pijlkruid aan. Breed pijlkruid is een moeras en tuinvijverplant die van oorsprong afkomstig is uit Noord-Amerika. In Zoetermeer is deze soort al eerder in Meerzicht waargenomen aan de rand van de buurt waar de koepeltjeswoningen staan.

Breed longkruid verschilt van het inheemse pijlkruid naast de breedte van de bladen ook door de kleur van de kroonbladen. Bij deze soort zijn deze helemaal wit, ook aan de voet.

13. Zaailingen van de hemelboom (*Ailanthus altissima*)

De hemelboom is afkomstig uit China. In steden worden deze bomen regelmatig aangeplant waarna ze zich op stenige, warme groeiplekken gemakkelijk kunnen uitzaaïen. Deze eigenschap dankt de soort aan het gebied van herkomst. In de bergen van China groeien hemelbomen op stenige bodems waar ze kleine rotsspleten kunnen benutten. Daar de hemelboom van nature ook is aangepast aan vulkanisch gebied is ze ook qua luchtvervuiling wel het een en ander gewend.

Tegenwoordig hoef je om uitgezaaide hemelbomen waar te nemen niet meer naar "echte" steden als Berlijn of Rotterdam af te reizen. Ook gewoon in Zoetermeer, op de overgang van horizontale naar verticale verharding (aan de Londenstraat) of gewoon tussen de straatstenen bij een lantaarnpaal aan de Vlamingstraat. Met de zeer grote, geveerde bladen met deelbladen die aan de voet grof getand zijn en 2-4 klieren bevatten kan je ze niet missen. Wat de Heukels' flora niet noemt is de heel speciale geur, volgens sommigen onaangenaam, die zeer kenmerkend is.

Zie ook kwartaalbericht nr. 72 (april 2011), blz. 11, 12

Fig. 31 Zaailing van een hemelboom

Fig. 32 Mannetjesvaren

Johan Vos

14. Mannetjesvaren als indicator voor bijzondere muurvarens

(met dank aan Remco Andeweg)

Waar de randstadrail de Leidsewallen kruist valt in het beschaduwde, vochtige stenen talud al een tijdje een groepje varens op. Op basis van een foto van deze planten konden ze door Remco Andeweg (een kenner van stadsvarens en -planten bij uitstek) vrijwel direct als mannetjesvarens worden gekenmerkt. Uiteraard heb ik hem om zijn motieven gevraagd en die wil ik jullie niet onthouden.

Deze planten zijn inderdaad mannetjesvarens en die zijn op afstand te herkennen via de volgende, meest negatieve, determinatiewijze:

1. het zijn grote, stevige varens: daardoor vallen fragiele soorten als driehoekvarens, blaasvaren etc. direct af.
2. het zijn grof gevormde bladeren: dan valt af wijfjesvaren en zachte naaldvaren.
3. de bladsteel is zeer kort: valt af brede en smalle stekelvaren en adelaarsvaren.
4. het blad is zeer regelmatig en consequent dubbel veerdelig/geveerd: dan valt nogmaals af brede en smalle stekelvaren.
5. het blad is zichtbaar niet glanzend en/of leerachtig: dan valt af Zwartsteel en stijve naaldvaren.

Er is geen sprake van struisvaren (geen kokervorm) en het milieu is niet kletsnat (moerasvaren). Andere *Aspleniums*, *Polystichums*, *Polypodium* of *Osmunda* zijn het uiteraard ook niet dus heb je hiermee wel zo ongeveer alle mogelijke urbane soorten afgevinkt.

Blijft over mannetjesvaren en geschubde mannetjesvaren. Die laatste is in opmars en daar kan ik niet veel anders over zeggen dat hij van afstand alleen herkenbaar is aan dat hij ten opzichte van mannetjesvaren, voor wie daar goed mee bekend is, direct enig wantrouwen oproept. Het blijft echter een verhouding van zeer algemeen tot op z'n minst zeldzaam. Zekerheid krijg je wat die twee betreft echter alleen van (zeer) dichtbij.

Tot slot blijkt volgens Remco dat de aanwezigheid van mannetjesvaren op muren vaak een voorbode is voor de komst van (andere) zeldzame soorten.

15. Muurganzenvoet (*Chenopodium murale*) in Rokkeveen

Op zaterdag 11 augustus, voorafgaand aan onze plantenzoektocht in Rokkeveen ontdekten we in een zandige, smalle strook tussen een gevel en de klinkerverharding een afwijkende ganzenvoet. Wat opviel was een bladtype dat afwijkt van de andere ganzenvoeten en het ontbreken van (melige) beharing. Het belangrijkste onderscheidende kenmerk echter is de scherpe richel rond de zaden. Dit lijkt een simpel te controleren kenmerk maar dat valt in de praktijk toch behoorlijk tegen. Uiteindelijk gaf Wout Holverda van het Nationaal Herbarium de definitieve bevestiging: "het is inderdaad Muurganzenvoet, want het zaad heeft een fraai, scherp randje rondom en de vruchtwand moet je er echt afkrassen".

Ton Denters meldt dat deze soort goed gedijt op droge, voedselrijke, stenige plekken wat de soort tot een echte stadspant maakt. In elk geval is muurganzenvoet een soort die je gauw over het hoofd ziet en die wellicht meer voorkomt dan we tot nu toe gedacht hebben. Officieel is deze soort maar één keer eerder vastgesteld in het Buytenpark in de tijd dat er daar nog veel bergen van steen lagen opgeslagen.

Tilly Kester

Fig. 33 Muurganzenvoet

Annet de Jong

Fig. 34 Op zoek naar de herfstschroeforchis

11 Op jacht naar de Herfstschroeforchis (*Spiranthes spiralis*)

Annet de Jong

Excursie naar o.a. de Westduinen, Goeree Overflakkee op zaterdag 25 augustus.

Deelnemers: Joke de Ridder, Fred Janssen, Bob de Lange, Tilly Kester, Wim de Liefde, Reinier Gillissen, Johan Vos, Hendrik Baas, Wim Bakker en Annet de Jong

Om precies 8.00 uur vertrokken twee auto's met 8 Zoetermeerders naar Goeree Overflakkee. Het weer was bewolkt en winderig met wat buien maar de rit verliep zeer voorspoedig. Ruim op tijd arriveerden we op de afgesproken parkeerplaats op Overflakkee, genoeg tijd om de meegenomen koffie aan te bieden. Na een korte inleiding van Hendrik vertrokken we naar de slikken.

Helaas ondervonden wij wat logistieke tegenslagen. De hoofdweg was wegens werkzaamheden afgesloten met de nodige omleidingen tot gevolg. Bovendien was dit nu net het weekend van wandeltocht "De Omloop van Goeree-Overflakkee". Dit is een prestatie-wandeltocht van 110 kilometer op het voormalige eiland Goeree-Overflakkee, af te leggen binnen 24 uur. Start en finish in Ooltgensplaat.

Een kilometer of vier voordat we de ideale plek om parnassia en moeraswespenorchissen te kunnen bewonderen bereikt hadden, mochten we van de organisatie van De Omloop niet verder rijden met de auto. Op en neer lopen zou te veel tijd kosten en paste niet in de verdere planning van het programma, dus besloten we naar "De Kwade Hoek" te gaan wat meer in de richting van de Westduinen (ons doel voor de middag) ligt en zich beter leent voor een korte ontdekkingsstocht.

De Kwade Hoek is een dynamisch getijdengebied dat vroeger "de kwaaien hoek" genoemd werd, dit vanwege de verraderlijke stroming die hier aanwezig is. Aan de noordoostkant liggen slikken, schorren en kreken waar zoutminnende planten als lamsoor en echt lepelblad groeien. Het duingebied is o.a. bekend om zijn vele zangvogels. Aan de strandzijde vindt nieuwe duinvorming plaats. De Kwade Hoek wordt sinds 1974 beheerd door Natuurmonumenten.

Het liep al tegen elf uur en inmiddels trok het wolkendek wat open en konden we aan "de overkant" duidelijk de Maasvlakte en de Nieuwe Maasvlakte zien. Hoewel dit gebied veel lijkt op Voorne's duin (dat bij een aantal deelnemers beter bekend was) waren de enthousiaste kreten niet van de lucht. Hier konden de leden van de plantenwerkgroep eindelijk hun floristische hart ophalen! Rode ogentroost, heemst, zeeaster of zulte, zeeraket, duindoorn (een kalkindicator), gevleugeld hertshooi naast de in groten getale prachtig bloeiende heelblaadjes en koninginnenkruid. We liepen vanaf de parkeerplaats rechtstreeks richting zee. De doorgang door de laatste duinenrij is afgegraven met als gevolg dat we niet meer over de duinen hoeven te klimmen om bij de zee te kunnen komen. Hier loogkruid, blauwe zeedistel, fraai- en strandduizendguldenkruid, hertshoornweegbree, melkkruid, krielparnassia of zoals deze soort officieel heet, sierlijk vetmuur, en hele velden met aardbeiklaver. Toppertjes van dit gebied waren de herfstbitterling

en moeraszoutgras. Van schorrenzoutgras zijn we echter niet helemaal zeker. Een bont zandoogje zat zich heerlijk op te warmen aan de zonnestrallen.

Time flies en een tweede poging om parnassia “te scoren” moest ook nu gestaakt worden omdat we om 13.30 uur bij de Westduinen hadden afgesproken met Hans van Voorst de IVN gids die ons in dat gebied zou gaan rondleiden.

De Westduinen worden in de volksmond ook wel “hobbelwei” genoemd. Hobbelige duinen zonder struweel, met droge toppen en natte valleien, poeltjes en ... militaire zendmasten uit de jaren '50. Oorspronkelijk een buitenduin, maar na inpoldering in 1600 een binnenduin geworden. In het verleden deed het dienst als algemene wei waar de runderen van het dorp 's avonds werden neergezet om de volgende dag weer verderop te mogen grazen.

De Westduinen zijn nooit op de schop geweest, en dus nog originele duingraslanden die door de eeuwenlange begrazing altijd “kaal” gebleven zijn. Op het ogenblik grazen er 50 koeien die daar van 1 juni tot 31 oktober rondlopen. Omdat er veel klei in de ondergrond zit en klei het water niet al te best doorlaat, vinden we in deze natte duinen poelen en vochtige duinvalleien die kalkarm zijn. De variatie in nat en droog en kalkarm en kalkrijk zorgen voor gunstige condities voor een enorme diversiteit aan (bijzondere) plantensoorten in de Westduinen. Zo staan er hier in de nazomer honderden herfstschroeforchissen, een ernstig bedreigde orchideeënsoort die in Nederland op nog maar twee andere plaatsen voorkomt. De Westduinen is een gebied dat alleen toegankelijk is onder begeleiding van een gids. Plannen om het gebied open te stellen en er een crossgebied van te maken voor recreanten worden angstvallig in de gaten gehouden door de (planten)liefhebbers van dit gebied.

Vol verwachting liepen wij het gebied in: kruisdistel, biggenkruid (bladeinde lijkt op de billetjes van biggen) naast leeuwentand (bladeinde lijkt op de hoektand van een leeuw), wilde tijm, kruipend stalkruid (om de urine afrijving bij het vee te continueren als zij op stal staan), kamgras (uitgebloeid), bevertjes (uitgebloeid), stijve ogentroost (oud middel tegen staar=stijve), zandblauwtje, en eindelijk, daar stonden ze dan: de herfstschroeforchissen!

Wim Bakker

Fig. 35 Annet en Tilly in de ban van de heemst

Annet de Jong

Fig. 36 De herfstschroeforchis

Je moet ze “leren” zien, legde Hans me uit: ze staan in de valleitjes, dus door je knieën zakken en dan horizontaal je blik over het veld laten gaan. Klein, maar fijn en in groten getale. Je moet zelfs oppassen dat je ze niet vertrapt. De bloeitijd is vrij nauwkeurig te voorspellen. Zo’n twee weken geleden zijn de eerste exemplaren zichtbaar geworden en over twee weken zijn ze min of meer allemaal uitgebloeid. De bloeiaar staat naast het blad rozet.

Geelhartje, de slanke gentiaan en veldgentiaan (voor de duidelijkheid, deze soorten heetten vroeger resp. slanke duingentiaan en brede duingentiaan), dwergvlas, dwergbloem en knikkende distel sloten de lijst met “leuke” vondsten af.

Hans vertelde onderweg een leuke anekdote over De Westduinen.

De masten op deze plek zijn een ironisch teken van militair-historische continuïteit. In de oorlog deed de hobbelsdienst als neevliegveld. Houten namaakvliegtuigen waren een doelwit voor geallieerde bommenwerpers. Totdat de ondergrondse de Duitse fopperij naar Engeland wist door te brieven. Het snedige antwoord van de R.A.F. bestond uit... twee houten bommen.

Zo langzamerhand werd het tijd om een pauze in te lassen en zijn we naar een strandtent gegaan.

Ondertussen is helaas het aangekondigde front met hevige regenval definitief boven het eiland aangekomen en bleef het niet bij buien. De lucht was inmiddels egaal donker grijs geworden. Helaas hebben we de dag dan ook rond 16.30 uur moeten afsluiten.

Tevreden en vele mooie indrukken rijker gingen we uit elkaar en weer huiswaarts.

GEZIEN IN ZOETERMEER

12 Uit het vogeldagboek van Adrie de Groot

Fotograaf alle foto's Adrie de Groot

maandag 2 juli

Een wezel rende vrijdag in het Zoetermeerse Buytenpark langs me heen. Lastig om zo'n beweeglijk diertje scherp in je camerazoekeer te vangen!

Fig. 37 Wezel

Fig. 38 Bleke waterjuffer

vrijdag 6 juli

Zelf heb ik regelmatig gezien dat meerkoetouders hun kroost te lijf gingen, soms tot bloedens toe. Van anderen heb ik foto's en berichten ontvangen over flink toegetakelde en soms zelfs gedode meerkoetkuikens. Van dodazaarzen heb ik nooit gezien dat ze hun kuikens zó hard aanpakten. Wel bij herhaling dat ze veel grotere meerkoeten, die te dichtbij kwamen, uit de buurt van hun jongen verjoegen. Deze week nog in het Prielenbos waar een meerkoet haastig het riet invluchtte toen zo'n kleine fuut in volle vaart, op ramkoers, op hem afvloog. Dapper heldje!

Een bleke waterjuffer in het Prielenbos: net uitgeslopen of met een pigmentafwijking? Volgens deskundigen kan het soms wel een paar uur duren voordat een libel, die uit zijn larvehuid is gekropen, volledig op kleur is. Het gaat hier waarschijnlijk om een vrouw lantaarntje.

dinsdag 10 juli

Langs het Spookverlaat in Hazerswoude waren vanmorgen slootjes gebaggerd. Een vrijwel dagelijks beeld. Alleen... in enkele slootjes groeit krabbenscheer, een plant vooral van laagveen, in aantal afnemend. Het is de tijd dat groene glazenmakers uitsluipen en ik ging kijken of daar iets van te zien zou zijn. Krabbenscheer is de enige waardplant van de groene glazenmaker, een zeer zeldzame libel die beschermd is, evenals zijn leefgebied. Dus mag je krabbenscheer niet zomaar verwijderen. Met de BOA van de gemeente Rijnwoude gebeld, die is er meteen opuit getrokken en kwam tot de conclusie dat de gemeente zelf de fout was ingegaan! Bij het uitbesteden van de baggerwerkzaamheden is de aannemer kennelijk niet duidelijk gemaakt dat de krabbenscheer moet blijven staan. Er werd direct actie ondernomen om een herhaling te voorkomen. De aannemer krijgt morgen een belletje.

Fig. 39 De gebaggerde slootjes met krabbenscheer

Fig. 40 Oeverzwaluwen op warm asfalt

donderdag 12 juli

Tientallen oeverzwaluwen waren vanmorgen boven de Prismaplas in Bleiswijk op insectenjacht. Als ze een paar hapjes genomen hadden en ze nat waren geworden van het opspattende water, streken ze neer op het door het zonnetje verwarmde asfalt op dit industrieterrein langs de A12. En dan, na een korte pauze, vlogen ze opnieuw op om zich vol te vreten, om dan weer.

Fig. 41 De jonge vogel vloog regelmatig bedelend achter de adulte koekoek aan

Fig. 42 Een vrouw paardenbijter vandaag in Zoetermeer

maandag 30 juli

Veel vogelsoorten zijn zich aan het volvreten om met volle maag aan de grote trek te beginnen. Gierzwaluwen hoor je minder roepen dan normaal: ze hebben al hun aandacht nodig voor de insectenvangst. Eind augustus zijn ze ineens allemaal verdwenen.

Koekoeken zoeken vanaf lage zitplaatsen naar rupsen die er nu in overvloed zijn. Bekend is dat koekoeken vaak harige rupsen vreten die andere vogels niet kunnen verteren of giftig zijn. Koekoeken verlaten ons land al begin augustus, eerste de oude, later de jonge vogels.

vrijdag 3 augustus

Als u dit weekend meedoet met een kwartiertje vlinders in uw tuin tellen voor de Vlinderstichting is er grote kans dat er zo'n fraai landkaartje te zien is. De "zomeruitvoering" van het landkaartje vliegt op het ogenblik overal.

Fig. 43 Torenvalk met veldmuis

Ook paardenbijters vliegen nu volop, soms in groepen. De lichte 'spijker' onder de vleugelaanhechting is karakteristiek.

vrijdag 10 augustus

Dat waren een paar mooie dagen! Gistermorgen op de fiets richting Zoetermeer en daar scharrelde in het Noord-Aagebied een boomklever op de grond. Bijzonder. Vogel vliegt boom in, ik volg hem met kijker en daar zit een grote lijster! Twee voor dit gebied leuke waarnemingen.

Torenvalk heeft een muis gepakt. Het is een zwangere/zogende veldmuis te zien aan de gezwollen tepels. Muizen hebben tien tepels: vier tussen de achterpoten en zes tussen de voorpoten.

13 Bomen in de stad

Lodewijk van Duuren

De KNNV-afd. Zoetermeer gaat ook dit jaar door met aandacht schenken aan bomen door middel van het organiseren van excursies en het schrijven van een reeks artikelen over belangrijke bomen in Zoetermeer. Deze bomen kunnen in parken, plantsoenen, tuinen en langs wegen staan. In dit kwartaalbericht komen de Japanse notenboom en Hopbeuk aan bod.

13.1 Zwarte els

De zwarte els *Alnus glutinosa* (L.) Gaertn is een boom uit de familie van de berk (Betulaceae).

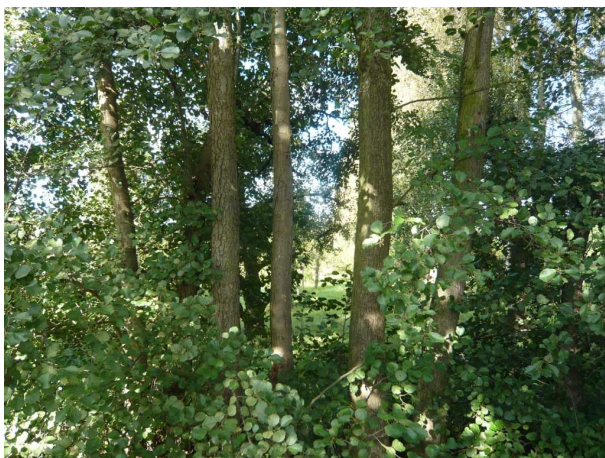

Fig. 44 Elzensingels langs de Broekweg bij de wijktuin en boomgaard

Fig. 45 Bast van de zwarte els

Herkomst

De zwarte els is inheems in Nederland.

Gebruik

In ons land wordt de zwarte els nogal eens geplant als windbreker rond boomgaarden en bollenvelden. Ook in Zoetermeer zijn er nog boomgaarden die door elzensingels omringd zijn (Fig. 44). Het hout wordt gebruikt voor klompen en waterwerken omdat het goed bestand is tegen water.

Naamgeving

Het Latijnse woord *glutinosa* betekent "kleverig", wat betrekking heeft op de knoppen en de jonge bladeren en takken. De toevoeging "zwarte" heeft te maken met de donkerbruine schors van jonge bomen. *Alnus* is de oude Latijnse boomnaam voor de Els.

Beschrijving

De Zwarte els is een tot 20 meter hoge boom of struik met een brede kegelvormige kroon. De donker grijsbruine stam heeft een gegroefde bast (Fig. 45).

De vruchtjes van de zwarte els zijn de groene of zwarte elzenpropjes (Fig. 46), een soort kleine dennenappeltjes waarin zich tussen de schubben platte zaadjes bevinden. Een deel van het zaadje is met lucht gevuld waardoor ze zich gemakkelijk door het water laten verspreiden.

Berkenbladroller

Zowel op berken als op elzen kunnen bladeren voorkomen die voor de onderste helft nog frisgroen zijn, maar waarvan de bovenste helft tot een bruin sigaarvormig zakje is samengevouwen. Dit is het werk van de berkenbladroller of sigarenmaker (*Deporaus betulae*), een klein snuitkevertje. Het is een waar kunststukje dat precies volgens bepaalde regels van knippen, rollen en plakken tot stand komt. In het zakje deponert het kevertje zijn eieren.

Aan het voetpad langs de randstadrail tussen Voorweg en Centrum West staan verscheidene elzen met aangetaste bladeren (Fig. 47).

Fig. 46 Elzenpropjes

Fig. 47 Blad zwarte els aangetast door de berkenbladroller

Fig. 48 Blad zwarte els aangetast door het elzenhaantje

Elzenhaantje

Het elzenhaantje (*Agelastica alni*) is een 6 tot 7 mm lang kevertje. Op veel elzen komt dit bladete insect voor. De kever leeft ook op populier, hazelaar en wilg. Van april tot juni komen ze voor op de bladeren van de els, waarin ze ronde tot langwerpige gaten vreten (Fig. 48). Zij zetten de oranje eitjes aan de onderkant van het blad af. Uit de eitjes komen de later zwart wordende keverlarven, die zich eveneens aan het blad te goed doen. De haantjes vreten gaten in de bladeren, de larven vreten het bladgroen weg en laten een "gaasje" achter.

Volksverhalen

De els heeft wit hout dat na het zagen verandert in geelrood en later in roestrood. Men zag in dat roder worden het bloeden van de boom. In veel volksverhalen is de els daarom met ellendige gebeurtenissen verbonden.

Voorkomen in Zoetermeer

De zwarte els kan op veel plaatsen in Zoetermeer voorkomen, maar vooral op vochtige plekken. Aan veel waterkanten vestigen deze bomen zich spontaan.

Bronnen

Mogens H. Dahl & Thyge B. Thygesen, 1975. Ziekte en schade in de tuin. Moussault, Baarn en Antwerpen.

13.2 Moseik

Moseik of turkse eik (*Quercus cerris*) behoort tot de beukenfamilie (Fagaceae).

Fig. 49 Moseik Ruimtebaan, habitus

Fig. 50 Moseik, detail blad

Herkomst

De Moseik is een soort van Zuid-Europa en Klein-Azië, maar is in veel noordelijker streken aangeplant.

Gebruik

De boom wordt vooral aangeplant vanwege zijn sierwaarde. De toepassingen voor het hout zijn beperkt door de slechte droogeigenschappen en de grote krimp gedurende het drogen

Naamgeving

De soortnaam *cerris* is afgeleid van *cerrus*, de oude Latijnse naam voor de moseik. De geschubde napjes van de eikel hebben een dikke harige ring, waaraan de soort zijn naam Moseik te danken heeft. De Nederlandse naam turkse eik slaat op een deel van zijn oorspronkelijke verspreidingsgebied.

Beschrijving

De moseik is een slanke boom, die ongeveer 35 meter hoog kan worden (*Fig. 49*). Het lange ovale blad is onregelmatig en niet diep ingesneden, aan de basis vaak wigvormig (*Fig. 50*). De bladeren zijn glanzend en donkergroen. De eikels zitten in een harig "mossig" napje (*Fig. 51*).

Eikenprocessierups

Sinds de eerste waarneming van rupsennesten in Noord-Brabant in 1991, breidt de eikenprocessierups (*Thaumetopoea processionea*) zich gestaag uit in noordoostelijke richting. Deze toename wordt toegeschreven aan de warmere zomers in de afgelopen decennia. De eikenprocessierups houdt van warmte en komt oorspronkelijk uit Zuid- en Centraal-Europa.

Bomen die zijn aangetast door de eikenprocessierups kunnen soms helemaal worden kaalgevreten. Het grootste probleem zijn echter de brandharen van de rupsen. Tijdens een plaag zweven de haren door de lucht en veroorzaken huidirritaties bij mens en dier.

Ook Zoetermeer heeft al een aantal jaren last van deze rups. De rupsen komen het meest voor op de inlandse eikensoorten (zomer- en wintereik) ook in Zoetermeer, maar kan incidenteel op een uitheemse soort als de moseik voorkomen.

Fig. 51 Eikels van de Moseik.

Fig. 52 Eikenprocessierupsen op de stam van een Moseik met waarschuwinglint.

Voorkomen in Zoetermeer

Een zestal exemplaren van de moseik staat vlakbij de volkstuinen aan de randstadrail in De Leyens. Een van de bomen heeft op dit moment (3 juli 2012) een waarschuwinglint voor eikenprocessierupsen (Fig. 52). Er komen in Zoetermeer 649 exemplaren van de moseik voor.

14 Bunzingen

Johan Vos

Een bunzing kom je meestal aan de kant van de weg, doodgereden tegen. Toch wordt dit schuwe dier de laatste jaren in Zoetermeer opmerkelijk vaak levend waargenomen. Om dit fotogenieke dier echter goed op de foto te krijgen blijft een lastige klus. Des te opmerkelijker dat we in juni 2012 twee foto's kregen toegestuurd.

Pon Ruiter

Fig. 53 Bunzing in een tuin in de Leyens

C. de Graaff

Fig. 54 Bunzing in de natuurtuin in het Westerpark

Op 3 juni fotografeerde dhr. Pon Ruiter aan de Jachtwerf in de Leyens een bunzing in de tuin. Het dier liet zich een paar dagen later nog een keer zien. Op 28 juni maakte dhr. Cor de Graaff in de natuurtuin in het Westerpark een complete fotoreportage van een bunzing.

En op 21 juli meldde Dolf Siebert een leuke waarneming: uit zijn eigen tuin, gelegen aan de Amundsenrede in de Leyens: "Vanmiddag om 14:00 uur liep een bunzing in onze tuin. Aan zijn route te zien leek hij hier vaker te komen. Ik hou het in de gaten".

15 Koevinkje in de tuin

Johan Vos

Op dinsdag 3 juli trof Winfried van Meerendonk in zijn tuin tot zijn grote verrassing een koevinkje aan.

Fig. 55 Koevinkje

Winfried van Meerendonk

Fig. 56 Kleine vos en dagpauwoog

Voor zover wij weten is dit de eerste waarneming van deze op de zandgronden algemeen voorkomende soort in Zoetermeer. In onze streken komt deze soort niet voor, al is er de laatste decennia wel een areaaluitbreiding vanuit de duinen landinwaarts waarneembaar, vooral in Noord-Holland. Het lukte Winfried om een foto te maken als bewijs. De vlinder zal ook heel even op de bloeiwijze van het zevenblad. Wat het voorkomen van de waardplant(en) betreft voorzie ik geen problemen in Zoetermeer. Dat zijn diverse grassen waaronder kropbaar, kweek, timotee, grote vossenstaart en zeggen zoals de ruige zegge, allemaal algemeen voorkomende soorten.

16 Opvallend veel kleine vossen

Winfried van Meerendonk

Wie weet is het meer mensen opgevallen maar ik zie momenteel opvallend veel kleine vossen. Vanmiddag (17 augustus) maar liefst 14 tegelijk op de buddleja. Het is jaren geleden dat ik er zoveel tegelijk zag. Oude tijden lijken te herleven maar het zal wel cyclisch zijn. Wie weet wat er nog uit komt en deze kant opkomt met die warmte. De kleine vos op de foto had het, waarschijnlijk bij gebrek aan soortgenoten op dat moment gemunt op een dagpauwoog.

17 Zoetermeerse resultaten nationale tuinvlindertelling

Johan Vos

(met dank aan Ineke Koopmans van de Vlinderstichting)

Gedurende het weekend van 31 juli/1 augustus bestond weer de mogelijkheid om alle vlinders in de tuin te tellen en de resultaten van deze telling door te geven aan de vlinderstichting. Jammer genoeg zal de zomer van 2012 niet de geschiedenisboeken ingaan als een zomer, rijk aan dagvlinders.

In Zoetermeer zijn in 22 tuinen 12 soorten geteld (dat is gemiddeld nog geen 2 soorten per tuin). In heel Nederland werden 22 soorten geteld met een gemiddelde van 4,9 soorten per tuin.

De door de vlinderstichting gehanteerde landelijke indeling in dorp/woonwijk/stadsrand heb ik in bijgaand overzicht overgenomen.

	Soort	Aantal	Indeling
1	argusvlinder	2	woonwijk
2	atalanta	2	dorp/standrand
3	bont zandoogje	3	dorp/woonwijk/stadsrand
4	boomblauwtje	3	dorp/stadsrand
5	bruin zandoogje	1	stadsrand
6	citroenvlinder	3	woonwijk
7	dagpauwoog	3	stadsrand/woonwijk
8	distelvlinder	2	stadsrand/woonwijk
9	gehakelde aurelia	1	woonwijk
10	groot koolwitje	1	stadsrand
11	klein koolwitje	2	stadsrand
12	kleine vos	2	woonwijk/stadsrand
	Totaal	25	

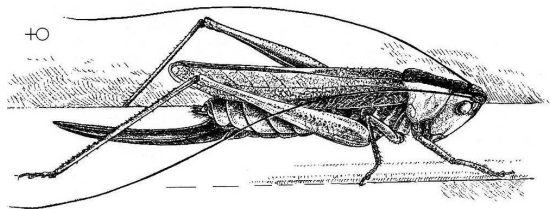
Fig. 57 Zoetermeerse resultaten nationale tuinvlindertelling

18 Zuidelijk spitskopje (*Conocephalus discolor*) veel gemeld

Johan Vos

Dit jaar wordt deze nieuwkomer opvallend vaak gezien. Half september gaat het om 20 exemplaren die op verschillende locaties werden waargenomen. (Balij, bedrijventerrein Brinkhage, Zegwaardseweg) Zoals de naam suggereert gaat het om een sprinkhaan die oorspronkelijk uit het zuiden afkomstig is.

Het voorkeursbiotoop bestaat uit droge ruderaal terreinen, hoge kruidenrijke graslanden e.d. De volwassen dieren overwinteren één keer en leggen eieren in stengels van bij voorkeur stevige grassen. De volwassen dieren worden meestal waargenomen van half juli tot eind september. De Zoetermeerse waarnemingen zijn allemaal van de tweede helft van augustus.

Tek. Hay Wijnhoven

Fig. 58 Zuidelijk spitskopje

Johan Vos

Fig. 59 Vals rendiermos op parkeerterrein

19 Vals rendiermos (*Cladonia rangiformis*) in Zoetermeer

Johan Vos

(met dank aan Laurens Sparrius)

Helaas is de kennis van korstmossen binnen onze Zoetermeerse KNNV-afdeling niet erg groot. Het is dan ook niet zo eenvoudig om de soorten uit deze groep op naam te brengen. Op 22 april 1998 hebben Leo Spier en Laurens Sparrius de korstmossen op de daktuinen van een aantal te slopen parkeergarages en die van het Prielbos op naam gebracht. In kwartaalbericht nr. 21 (juli 1998) kunt u de resultaten zien.

In 2007 zijn in opdracht van de gemeente door korstmossenspecialist André Aptroot de korstmossen (en mossen) van het Prielenbos nogmaals in kaart gebracht. Een overzicht met alle soorten die zijn aangetroffen (77 stuks) vindt u in kwartaalbericht nr. 60 (april 2008)

Toen we op 14 augustus het parkeerterrein van voormalig IBM aan de Boerhaavelaan bezochten vonden we daar hectares bedekt met een lastig op naam te brengen Cladoniasoort. Vervolgens heb ik materiaal verzameld en opgestuurd naar Laurens Sparrus die aan de soort de naam vals rendiermos toekende. Verder merkte hij op dat de soort in de duinen vrij algemeen voorkomt, maar in het binnenland zeldzaam is en dan meestal op aangevoerd kalkrijk zand. In elk geval is deze soort niet eerder in Zoetermeer waargenomen.

20 Rugstreppadden in Oosterheem, vervolg

Johan Vos

Zoals wij eerder meldden bevat Oosterheem e.o. op dit moment nog allerlei locaties die geschikt zijn voor rugstreppadden. Gezien de huidige economische situatie is het de vraag hoelang deze terreinen nog braak zullen blijven liggen.

Door recente graafwerkzaamheden was een aantal van deze terreinen dit jaar onbedoeld optimaal geschikt gemaakt voor rugstreppadden (zie kwartaalbericht nr. 77, blz. 22).

Een optimaal geschikt terrein voor deze pioniersoort heeft een bodem van zandige kleigrond waar een groot deel van het jaar water op blijft staan. (Fig. 60) Deze situaties blijven in Zoetermeer zonder menselijke bemoeienis echter maar kort bestaan. Al na een jaar ontstaat er een met pionierplanten begroeide bodem die al gauw ongeschikt wordt voor deze gravende dieren. Steile slootoevers kunnen, om wat voor reden dan ook onder bepaalde omstandigheden wat langer onbegroeid blijven

Om een ontheffing voor de Flora- en faunawet te krijgen heeft de gemeente dit jaar uitgebreid onderzoek laten doen om de verspreiding van rugstreppadden in Oosterheem e.o. nauwkeurig in kaart te brengen. De belangrijkste resultaten van het onderzoek zijn: Hoewel de rugstreppad op de Rode lijst van met uitsterven bedreigde diersoorten staat, lijkt de populatie in West-Nederland op dit moment redelijk stabiel te zijn. De populatie in Oosterheem is jong en vormt een beperkt onderdeel (<1%) van het lokale verspreidingsgebied

Dit verspreidingsgebied betreft de droogmakerij ten oosten van het Oosterheem. Er bevinden zich daar naar schatting enkele honderden volwassen exemplaren. Deze maken daar gebruik van de perceelsslotten tussen de percelen en de oevers van nieuw aangelegde waterpartijen. De soort heeft hier geprofiteerd van natuurontwikkeling die o.a. gevolg is van de aanleg van het Bentwoud. De huidige populatie in Oosterheem is vrijwel zeker het gevolg van deze ontwikkeling met de kolonisatie door jonge dieren van delen van Oosterheem als gevolg. Tot zover het onderzoek.

Om de soort, die ook als de natuurlijke successie gewoon zijn loop heeft op termijn weer zal verdwijnen zo goed mogelijk te kunnen beschermen zal een aantal maatregelen genomen worden.

Het gaat om:

- Communicatie van de situatie met alle bij werkzaamheden in het gebied betrokkenen
- Vooronderzoek voorafgaand aan geplande werkzaamheden.
- Werken in de minst kwetsbare periode, bijvoorbeeld buiten de voortplantingsperiode.
- Het aanbrengen van paddenschermen rond kwetsbare gebieden
- Verplaatsen van larven bij het dempen van voortplantingswater
- Plekken waar de dieren nu al voorkomen via soortgericht beheer in stand houden/versterken (natuurspeelplaats de Vijbuitter en stadsboerderij de Weidemolen)

En uiteraard is het de bedoeling dat de effectiviteit van de maatregelen, aan de hand van de populatie rugstreppadden wordt gemonitord.

We roepen bezoekers van de Weidemolen en de Vijbuitter op om waarnemingen van rugstreppadden te melden op Waarneming.nl

Johan Vos

Fig. 60 Rugsteppaddenbiotoop in Oosterheem

21 Wilde bijen kijken met Arie Koster op 23 juli

Johan Vos

Vanwege het Jaar van de Bij heeft de gemeente dit jaar Arie Koster ingehuurd om:

1. de wilde bijen in Zoetermeer wat beter in kaart te brengen en
2. ons soort mensen op weg te helpen ze in het veld beter te leren waarnemen en op naam brengen.

Om dat laatste mogelijk te maken heeft Arie een digitale Zoetermeerse zoekkaart gemaakt (zie het linkje op onze KNNV-site)

Op 23 juli jl. ben ik mee geweest met een groep in bijen geïnteresseerde natuurliefhebbers om wilde bijen in het veld op te leren sporen. Het was mooi warm weer zonder een zuchtje wind, ideaal insectenweer zou je denken.

Ons werkterrein voor deze ochtend was het Noordelijk Plassengebied en het verzamelpunt was hoek Aziëweg/Redelaan. Een achttal mensen kwam op het afgesproken tijdstip opdagen. Arie had het terrein al verkend en bracht ons bij een stukje rommelberm met bloeiende herik tegenover Happy Moose, Zoetermeers nieuwste aanwinst op horecagebied.

Er was heel wat activiteit aan zoemende insecten rond de bloeiende planten zichtbaar dus dat beloofde een "rijke bijenoogst". Mis, vrijwel alle rondvliegende insecten bleken op wat kleine vuurvinders na, zweefvliegen te zijn. Om wilde bijen tussen de zweefvliegen te leren herkennen moet je vooral op het gedrag letten. Wilde bijen vliegen doelbewust rechtstreeks op de bloem af, terwijl zweefvliegen veel meer tussen de bloemen blijven "rondhangen". Verder herken je een zweefvlieg op een bloem aan de gespreide vleugelstand, een wilde bij houdt zijn 4 vleugels boven het lichaam dichtgeklapt. Uiteindelijk heeft Arie hier

toch een aantal groefbijen weten te vangen. Een wijfje groefbij is te herkennen aan de lengtegroef op het laatste rugsegment.

Johan Vos

Fig. 61 Bijen kijken aan de Aziëweg

Verderop in de prachtig bloeiende berm van de Aziëweg wees Arie ons op het mogelijk voorkomen van de zeer zeldzame kruiskruidbij.

Maar de veel algemenere boerenwormkruidbij zou hier ook kunnen vliegen. Al die bloemenpracht (met o.a. jacobskruiskruid, peen, gewone berenklaauw, wilde bertram) wil echter niet zeggen dat we dan ook automatisch veel wilde bijen kunnen verwachten. Naast voedsel is er meer nodig wil een plek geschikt zijn voor wilde bijen. Dat kan zijn open, zandige grond (zandbijen), een beschoeiing met voldoende kieren en naden of dood hout (maskerbijen) e.d. Uiteraard speelt de kennis van de actieradius van wilde bijensoorten hierbij een cruciale rol. Persoonlijk heb ik de indruk aan deze "workshop" overgehouden dat het op naam brengen van wilde bijen echt specialistenwerk is waarbij veel deskundigheid vooraf vereist is. Bijvoorbeeld het taxeren of een gebied geschikt habitat bevat voor wilde bijen, eist een geheel eigen kijk op de omgeving. Ook het weer (vaak onvoorspelbaar zoals dit jaar) kan continue roet in het bijeneten gooien. Te heet weer is ook weer niet geschikt voor veel soorten.

Het herkennen van de verschillende groepen is misschien wel het hoogst haalbare voor de gemiddelde leek-natuurvorser. Wil je de soorten tot op soortniveau determineren dan dien je de bijen te vangen, te doden en moet je m.b.v. een goede microscoop de details leren ontdekken. Voor mij was dat een leerzame ervaring.

OPROEP

We willen alle Zoetermeeders die de lokale entomofauna bestuderen en beschikken over betrouwbare (gevalideerde) waarnemingen van wilde bijen oproepen om zich te melden door een email te sturen naar zoetermeer@knnv.nl. We hebben het idee dat de lijst met de 39 soorten nog lang niet compleet is.

22 Kanibalisme onder libellen

Reinier Gillissen

Reinier Gillissen

Fig. 62 Grote keizerlibel bijt kop van paardenbijter af

Dat libellen elkaar niet ontzien bewijst het onderstaand voorval
Vandaag gespot met Peter van Wely aan de Meerpolderdijk in Zoetermeer: een grote keizerlibel die de kop van een paardenbijter afbijt. Wij hoorden een enorm geritsel in het gras, toen we dichtbij zagen we wat er aan de hand was. Toen ik te dichtbij kwam met mijn telefoon/camera was het "feest" gauw afgelopen. Peter had dit ook nog niet eerder gezien.

BUITEN DE VERENIGING

23 Het eerste stedelijk libellenreservaat in Nederland 3

Kars Veling en Johan Vos

Terwijl de voorbereidingen voor de officiële opening van het reservaat in volle gang zijn, wordt er al volop gekeken. En omdat het gebied momenteel zo goed in de gaten wordt gehouden worden er ook leuke waarnemingen van nieuwe soorten gedaan.

De eerste nieuwe soort voor Zoetermeer is de tengere grasjuffer (*Ischnura pumilio*)

Tengere grasjuffer staat bekend om zijn zwerfneigingen en de eigenschap kale zandige gebieden met een pioniervegetatie te koloniseren. Aanwezigheid van ondiep, matig voedselrijk en visvrij water is dan een eis. In sommige jaren treedt massaal voortplanting op in de duinen, waar hij standaard voorkomt en deze dieren kunnen gaan zwerven en dan in Zoetermeer belanden, net als bijvoorbeeld bruine winterjuffers dat doen.

Fig. 63 Tengere grasjuffer

Fig. 64 Zwarte heidelibel

Hans Lucassen

De tweede nieuwe soort voor Zoetermeer is de zwarte heidelibel (*Sympetrum danae*) Heidelibellen leggen vermoedelijk veel grotere afstanden af. Zwarte heidelibel laat eens in de vijf à tien jaar een influx zien. Zo ook nu. De laatste keer dat dat op deze schaal voorkwam was in 2006 of 2007. Geelvlekheidelibel en (what's in a name) zwervende heidelibel laten ook zulk gedrag zien. Van zwarte heidelibel hebben we een grote populatie in Nederland op de zandgrond bij matig voedselrijke en voedselarme wateren, op heideterreinen en bij vennen e.d. Waar dieren tijdens een influx vandaan komen is gissen. Het kan duiden op een goed voortplantingsseizoen in Nederland maar zelf denk ik dat we eerder te maken hebben met dieren uit zuidoost Europa die hier onder invloed van zuidelijke of oostelijke luchtstromingen massaal belanden. Het opduiken van deze soorten zegt wel iets over de kwaliteit van het micromilieu ter plekke, zeker wanneer het meerdere exemplaren betreft. Dat dit jaar meer zwarte heidelibellen en tengere grasjuffers opduiken is een feit maar dat kan volgend jaar gewoon weer afgelopen zijn. Zo zien we ook al jaren nauwelijks geelvlekheidelibellen meer in Nederland, terwijl deze in 2008 massaal voorkwam. We hebben een nieuwe influx van buiten Nederland nodig voor herkolonisatie want geschikt biotoop is er volop. Vuurlibel is een ander verhaal. Deze breidt als standsoort zijn areaal gestaag uit en hopt zo langzaam van het ene gebied naar het andere om vervolgens redelijk stand te houden. Echt snel gaat het overigens nog niet; er zijn veel geschikte plaatsen waar hij gewoonweg nog ontbreekt.

bruinrode heidelibel
gewone oeverlibel
grote keizerlibel
grote roodoogjuffer
kleine roodoogjuffer

lantaarntje
bloedroede heidelibel
paardenbijter
steenrode heidelibel
tengere grasjuffer

variabele waterjuffer
vroeg glazenmaker
watersnuffel
zwarte heidelibel

Fig. 65 Waarnemingen uit het gebied zomer 2012

Waarnemers: Winfried van Meerendonk, Arno van Berge Henegouwen, Hans Lucassen en Hennie Cuper

24 Laatste kans Fotowedstrijd!

"Breng de bloemetjes en bijtjes in het Westerpark in beeld"

De gemeente Zoetermeer organiseert ook dit jaar weer een fotowedstrijd. Het thema is de bloemetjes en de bijtjes. Dit jaar gaat het om de natuurkern Westerpark die regionale bekendheid geniet vanwege de bloemrijke hooilanden, omzoomd door boomsingels en bosschages. Deze luwe plekken zijn uitermate geschikt voor graslandvlinders, bijen en hommels en zweefvliegen. Een ideale plek om op fotosafari te gaan.

Fig. 66 muskuskaasjeskruid met akkerhommel

De foto's worden beoordeeld op:

1. herkenbaarheid van het onderwerp
2. originaliteit
3. kwaliteit, compositie, scherppte e.d.
4. de foto moet gemaakt zijn in het Westerpark

De spelregels zijn:

1. maximaal drie foto's per inzender (min. 1 MB en max. 5 MB)
2. vermeld uw naam, adres en telefoonnummer
3. de gemeente krijgt de rechten om uw foto('s) te gebruiken om het onderwerp biodiversiteit onder de aandacht te brengen. Bij publicatie wordt altijd uw naam vermeld. Uw foto's worden niet gebruikt voor commerciële doeleinden.

Tot uiterlijk 15 november 2012 kunt u uw mooiste foto's opsturen naar westerparkinbeeld@zoetermeer.nl en een natuurfotoworkshop winnen.

25 Afscheid Frank Speel

Henk Lubberding

Op woensdagmiddag 5 oktober nam Frank Speel afscheid als wethouder van de gemeente Zoetermeer. Namens de KNNV Zoetermeer heb ik hem bedankt voor een prettige samenwerking tussen hem en het NME team van de gemeente aan de ene kant en de natuurverenigingen aan de andere kant. Mede door zijn initiatief zijn er twee overlegstructuren in het leven geroepen, waarover hierna meer. Verder was hij meestal aanwezig bij natuurgerelateerde activiteiten. Hopelijk is zijn opvolger net zo bevlogen, wat natuur en milieu betreft.

Overleg met de gemeente Zoetermeer:

Twee keer per jaar vindt er op het stadhuis overleg plaats tussen de gemeente en de natuurverenigingen (Vogelwerkgroep, KNNV, IVN, paddenstoelenwerkgroep) over het gemeentelijke maai- en snoei beleid. Op dit overleg, onder voorzitterschap van Reinier Gillissen, zijn ook de toezichthouders van de gemeente en de aannemers, waaronder de BAM aanwezig. Uiteraard is er altijd kritiek mogelijk op de gemeente en die wordt dan ook ruimschoots geleverd, maar er wordt goed geluisterd en indien maar enigszins mogelijk worden onze wensen uitgevoerd. Een week voor het overleg vergaderen wij met de natuurverenigingen en bepalen onze strategie. Een deel van het maai- en snoeiwerk binnen de gemeentegrenzen valt echter onder de verantwoording van de waterschappen. Met twee van hen (Rijnland en Schieland) is recentelijk ook overleg geweest; ook dit vond plaats op het stadhuis.

Vier keer per jaar vergadert de Overleggroep Natuur en Milieu op een maandagavond in een van de bezoekerscentra over allerlei actuele zaken die het milieu in Zoetermeer aangaan. De vergadering wordt voorgezeten door Wouter van Kleef (team Natuur- en Milieueducatie). Een selectie van onderwerpen die aan bod komen: gemeentelijke visie Biodiversiteit en Groenkaart, de bezoekerscentra, Open Monumentendag, dag van het park, het jaar van de (vleermuis, bij, ...), enz. Naast vertegenwoordigers van de gemeente waaronder de stadsecoloog, maken de volgende groepen deel uit van de Overleggroep Natuur en Milieu: AVN, Egelopvang, Fietsersbond, Groei en Bloei, KNNV, IVN, Milieudefensie Natuurtuingroep, Paddenstoelenwerkgroep, Platform Groen, SBB, Vlinderwerkgroep, Vrienden van speelbos De Balij, Vogelwerkgroep, WNF.

26 Noordnatuurnieuws, Najaar 2012

Marianne Ketting

Het Kwartaalbericht nadert zijn pensioen en dus wordt het tijd wat losse draadjes af te hechten in mijn berichtgeving uit Westervolde. Zo wilt u misschien wel weten hoe het de Boshoeve is vergaan, waarover ik u enige tijd terug berichtte. Het betrof een project van randstedelijke ondernemers die aan de oever van het veenriviertje de Ruiten Aa, bij een mooie oude boerderij, een bungalowpark "met trainingsruimte" wilden opzetten. Dit ten behoeve van uitgebluste managers die er nieuw vuur moesten gaan opsteken. Workshops teambuilden op de hei, holistisch communiceren met of tussen bomen, en zulks meer. Tegen deze laatste activiteiten hadden wij geen bezwaar maar wel tegen de bouw van vakantiehuisjes en een camping in een kwetsbaar natuurgebied, midden in de Ecologische Hoofdstructuur. Staatsbos, IVN en Milieufederatie deelden onze bezwaren. De plaatselijke politiek echter vond de plannen prachtig, want de

toverwoorden hadden geklonken: Werkgelegenheid! Toerisme! De omwonende boeren waren vooral verbaasd. Zij hadden gronden moeten uitrusten en verkopen ten behoeve van natuurontwikkeling op deze plek. En dan zou daar zo'n pretpark mogen verrijzen? Maar zij huldigden het motto: 'Niet mee bemoeien. Als die Boshoeve mag uitbouwen, mogen wij het ook.'

Jeroen Konijn

Fig. 67 Fig 66: Blaarkop

Marianne Ketting

Fig. 68 Fig 67: Uitzicht

Ons bezwaarschrift tegen de aantasting van landschap en natuur werd afgewezen. De reden: we woonden er niet vlak naast dus we zouden het toch niet zien. Na verloop van tijd werden ook de bezwaren van de andere partijen afgewezen of ingetrokken en kreeg het project groen licht. Maar toen was inmiddels de crisis losgebarsten. Banken wilden niet meer financieren. En er waren denkkelijk ook geen werkgevers meer die hun personeel op snoepcursus naar de hei konden sturen. Einde oefening. De omgeving bleef gespaard en de ondernemers zijn behoeft voor een dure mislukking.

Het landschap langs de Ruiten Aa is inmiddels grondig veranderd. Boer A. heeft naast die Boshoeve een flink stuk EHS-grond aangekocht en er 'boerennatuur' van gemaakt. De kronkelende loop van het diepje is hersteld, eromheen groeit biologisch kruidenrijk gras, er worden onbespoten granen geteeld. Er is ook een plas-drasgebied gekomen dat veel vogels aantrekt en waar bijzondere planten schijnen te groeien. Zegt boer A. We hebben dat zelf nog niet gezien want we durven er niet te komen. De (vanwege verkregen subsidie vereiste) publieke wandelroute heeft hij strategisch aangelegd. Aan weerszijden van het gebied snijdt een paadje rechttoe rechtaan een zuinig hoekje af, zodat de wandelaar in luttele minuten van de ingang –met fraai landhek- bij de uitgang -nog zo'n mooi hek- geraakt. En omdat er in het bloemig weiland een groep imposant gespierde runderen mét stier rondwaart is de passant vast opgelucht als hij weer snel dat hek uit mag. Een en ander komt de rust in het gebied zeer ten goede. Een oogstrelend landschap. De natuur ontwikkelt zich er waarschijnlijk weergaloos.

Tegenover de Boshoeve is ook hard gewerkt. Daar staat een monumentale boerderij, een van de mooiste uit de omgeving. Er ligt een statige beukenlaan langs en erachter loopt een historische zandweg omzoomd met dikke eiken. En bij deze boerderij, in deze authentiek Westerwoldse omlijsting, is een mestbassin verrezen. Aarden wallen met plastic bekleed, een herashek eromheen. Het doet pijn aan de ogen. Er is geen plek te bedenken waar een lelijk bouwsel meer zeer kan doen. Maar het ligt buiten de EHS. Aan mestbassins worden geen eisen van welstand gesteld en wij moeten niet zeuren over de bedrijfsvoering van een hardwerkende boer. Overigens figureerde deze boerderij onlangs nog in een glossy over het landelijke leven. Schitterende sfeervolle foto's, de fotograaf had vernuftig om de lelijkheid heen gekiekt. Sommige situaties blijven je achtervolgen. Het pretpark Boshoeve is van de baan, we zijn zelf verhuisd naar een nog stiller weggetje. Tegenover ons zien we akkerland, boerderijtjes, de bosrand. Een onbedorven weids uitzicht. En laat zich daar nu ook weer een ondernemer op gestort te hebben! Een zakenman met een cowboyhoed, die overloopt van fantasie en werklust. Hij bestiert momenteel als neventak naast zijn boerenbedrijf in het Oldambt een partycentrum. Het organiseert toeristische trips door de omgeving en lollige themafeestjes waar typetjes figureren die Harige Heidi heten of Pater Pielekens. Nu gaat hij zich in ons Wessingtange vestigen. Hij heeft vergunning aangevraagd voor een biologisch-dynamische potstal voor zo'n 80 Groninger blaarkopkoeien. Prachtig! Er komt ook een winkeltje bij, voor boerenijs en Groninger dreuge worst. Lekker. Maar op de bouwplannen zien wij dat een en ander ondergebracht moet worden in een Efteling-achtig gebouw met torens. En dat daarin ook een

'ontmoetingsruimte' is gepland, met een kantoor en een keuken en een spoelruimte erbij. Alarmbellen rinkelen. Wie of wat gaan elkaar ontmoeten in die ruimte? Het kan een kerk worden maar net zo goed een bordeel, monkelt mijn echtgenoot. En de hele Wessingtange steigert, vreest dronkemansgelal en uit de hand lopend feestgedruis.

Uiteraard zijn we gaan praten met deze toekomstige overbuurman. Hij stelt ons gerust. Welnee, zegt hij, ik doe geen wilde feesten meer, ik moet de volgende ochtend weer vroeg op voor m'n koeien, ik ontvang alleen nog wat mensen die mijn beesten willen aaien. En desgevraagd vertelt hij ook dat hij altijd liefdevolle tehuizen zoekt voor stiertjes die op het bedrijf worden geboren. (???) Ach, wat wil ik hem graag geloven...

Het grote verschil met de Boshoeve-kwestie is, dat nu wél omwonenden willen opkomen voor de landelijke rust. En dat nu ook politici sceptisch staan tegenover een kasteelachtig bouwsel in het buitengebied. Grote feesten mogen er ook niet gehouden worden, stelt de ambtenaar van bouw- en woningtoezicht, alleen aan het boerenbedrijf gerelateerde activiteiten. Dus heb ik besloten me er niet verder over op te winden. Ik ga me niet ergeren. Hoogstens verbazen, als straks in het weiland tegenover ons cursisten uitzwermen voor een workshop spiritueel koeknuffelen.

27 Agenda , namen, lidmaatschap

Actuele activiteiten op natuur- en milieugebied in Zoetermeer kunt u vinden op de gemeentelijke website die u m.b.v. de link: <http://www.zoetermeer.nl/index.php?mediumid=9&pagid=1098> rechtstreeks kunt benaderen.

Webadressen

Bomen overleven

www.bomenoverleven.nl

Gemeente Zoetermeer

www.zoetermeer.nl/natuur&milieu

Groei en Bloei

www.zoetermeer.groei.nl

IVN

www.ivnzoetermeer.nl

KNNV

www.knnv.nl/zoetermeer

Stadsboerderij Het Buitenbeest

www.hetbuitenbeest.com/ www.zoetermeer.nl/stadsboerderijen

Stadsboerderij De Balthoeve

www.debalthoeve.nl/ www.zoetermeer.nl/stadsboerderijen

Vogelwerkgroep

<http://www.vwgzoetermeer.nl/>

Redactie kwartaalbericht

Johan Vos (023-5280231)
johan@vosdenhartog.demon.nl
 Taeke M. de Jong (079-3516599)
 Marsmanhove 2 2726 CM Zoetermeer
 Email T.M.deJong@tudelft.nl

Inleverdatum oktobernummer: voor 20 december 2012. Handgeschreven tekst een maand vóór deze datum inleveren.

Bestuur 2012

Henk Lubberding (voorzitter) 079-3219841
 Leiwater 1. Email: waglub@xs4all.nl
 Lodewijk van Duuren (secretaris) 079-3214149
 Fred Jansen (penningmeester)
 Tilly Kester en Hans Bieze (leden)

Auteurs in 2012

Lodewijk van Duuren	
Reinier Gillissen	Wim de liefde
Adri de Groot	Henk Lubberding
Fred Janssen	Winfried van Meerendonk
Annet de Jong	Fred Reeder
Sinie de Jonge	Joke de Ridder
Ellen de Jong-Cohen	Kees Scholtes
Marianne Ketting	Anke Smits
Tilly Kester	Nel Sonneveld
Marja Kreike	Kars Veling
Mathieu van Leeuwen	Johan Vos

Ik wil ook lid worden

van de KNNV + afdeling Zoetermeer
 O > als lid á € 32,50 per jaar
 O > als huisgenootlid á € 27,50 per jaar
 deze leden ontvangen dit blad, het landelijke KNNV-
 blad Natura, korting op de KNNV-uitgaven en het
 recht op deelname aan KNNV-kampen

naam

adres

postcode

telefoon

Email

handtekening

Kopij of opgave verzenden naar: Marsmanhove 2 2726 CM Zoetermeer, T.M.deJong@tudelft.nl of naar
 Johan Vos johan@vosdenhartog.demon.nl

Index

Vet betekent auteur

Cursief betekent afbeelding

2e Stationsstraat..... 15
aardbeiklaver 17
aarmunt..... 10
Agelastica alni 22
Ailanthus altissima..... 15
Alisma 4
Alnus glutinosa (L.) Gaertn
..... 21
Amundsenrede 25
Andeweg, Remco 14; 16
Anna's hoeve 4; 12
Aptroot, André 27
argusvlinder 26
Asplenium 16
atalanta 26
Aziëweg 28; 29
Balij 26
Balijbos 10
Ballota nigra subsp.
 meridionalis 12
bastaardwederik 8
basterdwederik 9
beemdooievaarsbek 7; 13
behaarde boterbloem 8
beklierde bastaardwederik. 8
beklierde basterdwederik... 9
beklierde duizendknoop.... 5;
 10
beklierde nachtschade.... 10
bergbastaardwederik 8
bergbasterdwederik 7; 9
Berge Henegouwen, Arno
 van 31
Berglaan 6
berkenbladroller 22
Berula erecta 4
bevertjes 18
biggenkruid 18
bij 29
blaartrekkende boterbloem 5
blauw glidkruid 4; 5
blauwe zeedistel 17
Bleiswijk 20
bleke bastaardwederik..... 8
bleke waterjuffer 19; 20
bloedroede heidelibel 31
boerenwormkruidbij 29
boerenzwaluw..... 4
Boerhaavelaan 14; 27
bolderik 5
bolletjesraket 7
bont zandoogje 9; 18; 26
boomblauwtje 26
boomklever 21
boterbloem..... 5
brede duingentiaan 19
brede wespenorchis 6; 7
breed longkruid..... 15
breed pijlkruid 15

Brinkhage 26
bruin zandoogje 26
bruine winterjuffer 30
bruinrode heidelibel 31
buddleja 25
bultkroos 5
bunzing 24
Buytenpark 12; 19
Buytenwegh 4
Cadmiumgeel 8
canadese kornoelje ... 10; 11
Centrum West..... 22
Chaenorhinum minus 14
Chenopodium murale 16
citroenvlinder 26
Cladonia rangiformis..... 26
Conium maculatum..... 12
Conocephalus discolor ... 26
Cornus sanguinea 10
Cornus sericea 10
cotoneaster 9
Cuper, Hennie 31
dagpauwoog 25; 26
De Leyens 24
Deporaus betulae 22
distelvlinder..... 26
dodaars..... 19
dubbelkelk 8; 13; 14
duindoorn..... 17
duizendblad 6
duizendknoop 6; 10
Duuren, Lodewijk van ... 21
dwergbloem 19
dwergkroos 5
dwergglas 19
echt lepelblad 17
echte kamille..... 7
eikenprocessierups... 23; 24
el/s 21; 22
elzenhaantje 22
Engelandlaan..... 11
engels raaigras 5
Eragrostis minor 14
ezelsoor 8
fioringras 6
fraai duizendguldenkruid . 17
fuut..... 19
Galium palustre 4
Geel Groenlaan 8
geelhartje 19
geelvelkheidelibel 31
gehakkelde aurelia 26
gehoorde klaverzuring6; 10
geknikte vossenstaart... 5; 6
gele helmblom 6; 10
gele kamille..... 5
gele lis..... 3; 7
Geranium pratense... 13; 14
Geranium rotundifolium 4

geschubde mannetjesvaren
..... 16
gestreepte witbol 6
gevekt longkruid..... 6
gevekte scheerling..... 12
gevelegeld hertshooi .. 7; 10;
 17
gewone berenklaauw.... 6; 29
gewone klit..... 6
gewone oeverlibel..... 31
gewone vlier 7
gewoon duizendblad 5
gewoon langbaardgras 6
gierzwaluw..... 21
Gillissen, Reinier 30; 32
Goeree Overflakkee 17
goudzuring..... 8
Graaff, Cor de..... 25
grijs kattenkruid 8
groefbij..... 29
groen penningkruid..... 7
Groenblauwlaan 9
groene glazenmaker..... 20
groene naalbaar 9
groene ossentong..... 6
groot koolwitje..... 7
groot koolwitje..... 26
Groot, Adrie de 19
grote boterbloem 11
grote egelskop ... 3; 4; 5; 6; 8
grote ereprijs..... 7
grote glazenmaker..... 3
grote kaardebol..... 10
grote kattenstaart..... 10; 11
grote keizerlibel 30; 31
grote klaproos..... 4; 5
grote ratelaar 7
grote roodoogjuffer 31
grote vossenstaart..... 25
grote waterweegbree..... 7
grote weegbree..... 4
haagwinde 9
haas..... 5
hanenpoot..... 7; 8; 9
harig knopkruid 6
harig vingergras 9
harig wilgenroosje..... 5; 8
havikskruid..... 8
hazelaar 9; 22
Hazerswoude..... 20
heelblaadje 17
heelblaadjes 7; 10
Heempark 7
heemst..... 17; 18
heen..... 7
hemelboom 15; 16
Hemelsblauw 8; 9
Herbarium..... 14
herfstanemoon..... 9

herfstbitterling 17
herfstschroeforchis 17; 18
 herik 7; 13; 28
Herniaria glabra 15
 Hertenpark 8
 hertshoornweegbree 17
 Hoeve Kromwijk-Intratuin .. 4
 Holverda, Wout 14; 16
 honingboom 9
 hopklaver 4; 7
 Indigoblauw 8
Ischnura pumilio 30
 italiaanse aronskelk 9
 jacobskruiskruid 29
Jong, Annet de 9; 17
 kaal breukkruid 15
 kaardenbol 7
 kamgras 3; 18
 karmozijnbes 8
 kattenstaart 7
 kaukasische vleugeloot ... 8
 keizerskaars 12
Kester, Tilly 3; 8
Ketting, Marianne 32
 Kleef, Wouter van 32
 klein glaskruid 10
 klein koolwitje 26
 klein kroos 5
klein liefdegras 14; 15
 kleine leeuwenbek 8; 14
 kleine roodoogjuffer 31
kleine vos 25; 26
 kleine vuurvliender 28
 kleine watereppe 4; 8
 kleine zandkool 9
 knikkend tandzaad 6
 knikkende distel 19
 knikkende vogelmelk 8
 knolboterbloem 8
 knopherik 4; 13
 knopig helmkruid 7; 8
koekoek 20; 21
 koevinkje 25
 koninginnenkruid 7; 8; 17
 koningskaars 4; 12
 Koningskaars 12
 korenbloem 5
 krabbenscheer 20
 kransgras 6; 8
 krielparnassia 17
 kropaar 25
 kruipend stalkruid 18
 kruipklokje 8
 kruisdistel 18
 kruiskruidbij 29
 kruizemunt 10
 kweek 25
 lamsoor 17
 landkaartje 21
 lantaarntje 20; 31
 late guldenroede 7
 lathyrus 8
 lavendel 8
 Leeuwen, Freek van 5

Leeuwen, Mathieu van 4
 leeuwentand 18
 Leidsewallen 16
 Leyens 24; 25
 liesgras 6
 lijster 21
 lisdodde 8
 Londenstraat 15
 loogkruid 17
Lubberding, Henk 10; 32
Lucassen, Hans 31
 madeliefje 5
 mannagras 4
mannetjesvaren 16
 maskerbij 29
 mattenbies 3; 4
Meerendonk, Winfried van 31
 Meerendonk, Winfried van
 25
 meerkoet 19
 Meerzichtlaan 6
 melkkruid 17
 moerasvaren 16
 moerasvergeet-mij-nietje ... 7
 moeraswalstro 4; 5
 moeraswespenorchis 17
 moeraszoutgras 18
 moeraszuring 5; 7
 moseik 23; 24
mottenkruid 11
 muis 21
 muurfijnstraal 10
 muurganzenvoet ... 9; 16; 17
 muurpeper 4
 muursla 10
 Noord-Aa 21
 Noordelijk Plassengebied 28
 Nootdorp 10
oeverzwaluw 20
 Olof Palmelaan 7
 Oosterheem 14; 27; 28
 oosterse karmozijnbes ... 8; 9
 Osmunda 16
paardenbijter .. 20; 21; 30; 31
 parnassia 17; 18
 peen 29
 penningkruid 3
 perzikkruid 5; 6; 7; 10
 peterselievlier 7
Picris echioides 14
 pijlkruid 5; 6
 pijptorkruid 5; 6
 pitrus 10
 platte rus 6
 Polypodium 16
 Polystichum 16
 populier 6; 22
 Prielenbos 19; 26
 Prismaplas 20
 puntkroos 3; 4
Quercus cerris 23
Ranunculus lingua 11
Raphanus raphanistrum ... 4;
 13

Redelaan 28
Reeder, Fred 6
 reukloze kamille 4; 7
 Ridder, Joke de 11
Ridder, Joke de 5
 rietgras 6
 rietorchis 3; 11
 Rijnland 32
 Rijnwoude 20
 rode klaver 6
 rode kornoelje 10
rode Kornoelje 11
 rode ogentroost 17
 rode waterereprijs 5; 7
 Rokkeveen 8; 11; 15; 16
 rondbladige ooievaarsbek . 4
 Rudbeckia 9
rugsteppaddenbiotoop ... 28
 rugstreppad 7; 27
 ruige zegge 25
Ruimtebaan 23
 Ruiten Aa 32; 33
 Ruiters, Pon 25
Sagittaria latifolia 15
 Schieland 32
 schorrenzoutgras 18
 schrijvertje 4
Scutellaria galericulata 4
 Sedum acre 4
 Sedum album 4
 Seghwaert 9
 Siebert, Dolf 25
 sierlijk vetmuur 17
 sigarenmaker 22
Sinapis arvensis 13
 sint janskruid 7
 sint-janskruid 9
 slanke duingentiaan 19
 slanke gentiaan 19
 slanke waterweegbree 6
 smalle waterpest 3
 smalle weegbree 4
 smeewortel 8
Sophora japonica 9
 Sparrius, Laurens 26
 Speel, Frank 32
 spiegelklokje 5
 Spier, Leo 26
 Spookverlaat 20
 stads wilde eenden 3
 stadsduiven 3
 stadsmerels 3
 steenhommel 9
 steenrode heidelibel 31
 stekelnoot 7
 stijf hardgras 9
 stijve klaverzuring ... 6; 8; 10
 stijve ogentroost 18
 stinkende ballote 12; 13
 stinkende gouwe 6
 straatliefdegras 6; 9; 14
 strandduizendguldenkruid 17
 struisvaren 16
Sympetrum danae 31

tengere grasjuffer	30; 31	vlier	7; 9	wilde tijm	18
Thaumetopoea		vogelwikke	10	wilg	22
processionea.....	23	Voorst, Hans van Voorst..	18	wintereik	24
timoteegras	5; 25	Voorweg	13; 22	wit vetkruid.....	4; 8
Tobias Asserlaan.....	14	Vos, Johan	7; 11; 24; 25;	Wit-Geellaan.....	15
torenvalk	21	26; 27; 28; 30		witte klaver.....	6
trosglidkruid	9	Vrijbouter	27	zandbij	29
Turfberg	6	vroege glazenmaker	31	zandblauwtje.....	18
turkse eik	23	vuurlibel	31	zeeaster	17
uitstaande melde	9	watermunt.....	8	zeegroene ganzenvoet.....	8
<i>vals rendiermos</i>	26; 27	waterpeper.....	6	zeeraket.....	17
valse voszegge	3	watersnuffel	31	Zegwaardseweg	26
variabele waterjuffer	31	watertorkruid.....	5; 6	zevenblad	25
veendijk.....	3	waterweegbree	4; 5; 6	zomereik	24
veenwortel	6; 10	Weidemolen.....	27	zomprus	5
veldgentiaan	19	Wely, Peter van	30	zuidelijk spitskopje.....	26
veldmuis.....	21	Wessingtange.....	34	zulte	17
Veling, Kars	30	Westduinen.....	17	Zwaartslootseweg.....	3; 4
Verbascum blattaria.....	11	Westerpark .	6; 7; 13; 24; 25;	zwaluwtong.....	8
Verbascum phlomoides ...	12	31		zwanenbloem	3; 4
Verbascum thapsis	4; 12	westerse karmozijnbes	8	zwarte els	21; 22
vertakte leeuwentand	8	Westerwolde.....	32	<i>zwarte heidelibel</i>	31
Vierhuizen.....	5	wezel.....	19	zwarte mosterd	4; 9
vierzadige wikke	7	wilde akelei	8	zwervende heidelibel	31
vijfdelig kaasjeskruid.....	7	wilde bertram	29		
viltige bastaardwederik	8	wilde reseda	7		